

Міністерство освіти і науки України
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника
Факультет історії, політології і міжнародних відносин
Кафедра історії України і методики викладання історії

**ДИПЛОМНА РОБОТА
НА ЗДОБУТТЯ ПЕРШОГО (БАКАЛАВРСЬКОГО)
РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ**
на тему:
**Викладання історії в умовах Нової
української школи: проблеми і перспективи**

студента IV курсу, групи СОІ–41
предметної спеціальності
014.03 Середня освіта (Історія)

**Федорчука Михайла
Володимировича**

Керівник:

Паска Богдан Валерійович

кандидат історичних наук, доцент

Рецензент:

Єгрешій Олег Ігорович

кандидат історичних наук, доцент

Національна шкала: _____

Університетська шкала: _____

Оцінка ECTS: _____

Члени комісії: _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

Вступ.....	3
Розділ 1. Теоретичні засади реформування історичної освіти в умовах Нової української школи.....	6
Розділ 2. Проблеми реалізації компетентнісного підходу у викладанні історії в НУШ.....	26
Розділ 3. Можливості й перспективи сучасного викладання історії в умовах НУШ.....	40
Висновки.....	53
Список використаних джерел.....	54
Додатки.....	60

ВСТУП

Актуальність дослідження. Актуальність теми бакалаврської роботи зумовлена сучасними процесами реформування системи освіти в Україні, зокрема впровадженням концепції Нової української школи. Освітні зміни спрямовані на формування компетентної, творчої та соціально активної особистості, здатної критично мислити, аналізувати інформацію та застосовувати набуті знання у практичній діяльності. У цьому контексті особливого значення набуває історична освіта, яка відіграє важливу роль у формуванні світогляду учнів, розвитку громадянської свідомості, національної ідентичності та історичного мислення.

Сучасне викладання історії в умовах Нової української школи передбачає перехід від традиційного засвоєння фактів і дат до компетентнісного підходу, що орієнтується на розвиток умінь аналізувати історичні події, працювати з різними джерелами інформації, формулювати власні судження та робити аргументовані висновки. Водночас процес реформування історичної освіти супроводжується низкою проблем, серед яких адаптація навчальних програм, оновлення методів навчання, використання сучасних освітніх технологій та підготовка вчителя до роботи в нових умовах.

Особливу увагу в умовах НУШ приділено розвитку критичного мислення, інтегрованому навчанню, формуванню ключових компетентностей та активному залученню учнів до освітнього процесу. Саме тому дослідження проблем і перспектив викладання історії в сучасній школі є важливим і актуальним, оскільки дозволяє визначити ефективні педагогічні підходи, методи та форми організації навчання відповідно до вимог сучасної освіти.

Метою бакалаврської роботи є комплексне дослідження особливостей викладання історії в умовах реформування Нової української школи, визначення основних проблем реалізації компетентнісного підходу та окреслення перспектив розвитку сучасної історичної освіти.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати теоретичні засади реформування історичної освіти в умовах Нової української школи.
2. Визначити особливості реалізації компетентнісного підходу у викладанні історії.
3. Дослідити основні проблеми сучасного викладання історії в закладах загальної середньої освіти.
4. Охарактеризувати сучасні методи, форми та технології навчання історії в умовах НУШ.
5. Визначити можливості й перспективи розвитку історичної освіти в сучасному освітньому просторі.

Об'єкт дослідження – процес викладання історії в закладах загальної середньої освіти в умовах реформування Нової української школи.

Предмет дослідження – методи, форми, засоби та особливості реалізації компетентнісного підходу у викладанні історії в умовах НУШ.

Методи дослідження. У процесі написання бакалаврської роботи було використано комплекс загальнонаукових та спеціальних методів дослідження. Метод аналізу наукової літератури дав можливість опрацювати праці українських науковців, присвячені проблемам реформування освіти, компетентнісного підходу та сучасної історичної освіти. Порівняльний метод використовувався для зіставлення традиційних і сучасних підходів до викладання історії. Аналіз нормативно-правових документів та освітніх програм дозволив дослідити особливості впровадження концепції Нової української школи у практику навчання історії. Також застосовано метод узагальнення педагогічного досвіду, що дало змогу визначити ефективні форми та методи організації освітнього процесу.

Аналіз джерел і літератури. Під час підготовки роботи було використано наукові праці, нормативно-правові документи, навчальні програми, підручники, методичні матеріали та ресурси Міністерства освіти і науки України. Теоретичну основу дослідження становлять праці українських науковців, присвячені

реформуванню освіти, впровадженню компетентнісного підходу та розвитку історичної освіти в умовах НУШ – С. Авхутської [7], І. Безени та І. Карпаня [8], В. Гончарука, Л. Дрогомирецької, Н. Петрова [9], Л. Гриневич [10], І. Коляди, Я. Камбалова та А. Королька [11], П. Мороза та І. Мороз [12], Б. Паски, Т. Паски та Г. Паски [13; 14; 15; 16]. Значну увагу приділено аналізу Державного стандарту базової середньої освіти, концепції Нової української школи та модельних навчальних програм з історії. Також опрацьовано сучасні методичні підходи до організації уроків історії, використання цифрових технологій, інтерактивних методів навчання та розвитку критичного мислення учнів.

Наукова новизна роботи полягає у комплексному аналізі проблем і перспектив викладання історії в умовах реформування Нової української школи. Особливу увагу приділено дослідженню реалізації компетентнісного підходу, використанню сучасних освітніх технологій та впровадженню інноваційних методів навчання в освітній процес.

Практичне значення дослідження полягає в можливості використання його результатів у практиці викладання історії в закладах загальної середньої освіти. Узагальнені методичні підходи, приклади використання інтерактивних технологій та сучасних форм організації навчання можуть бути корисними для вчителів історії, студентів педагогічних спеціальностей та методистів. Матеріали роботи також можуть бути використані під час розроблення навчально-методичного забезпечення з історії в умовах НУШ.

Структура роботи. Дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить 72 сторінки, із них основного тексту 53 сторінки.

Розділ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РЕФОРМУВАННЯ ІСТОРИЧНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

У сучасних умовах розвитку українського суспільства система освіти зазнає суттєвих змін, спрямованих на формування компетентної, активної та свідомої особистості. Одним із ключових напрямів освітніх реформ стало впровадження концепції Нової української школи, яка передбачає оновлення змісту навчання, методів викладання та підходів до організації освітнього процесу. Особливого значення ці зміни набувають у процесі викладання історії, адже саме історична освіта відіграє важливу роль у формуванні національної свідомості, громадянської позиції та історичної пам'яті молодого покоління. Реформування історичної освіти в умовах Нової української школи ґрунтується на переході від традиційного засвоєння фактологічного матеріалу до розвитку критичного мислення, уміння аналізувати історичні події, працювати з історичними джерелами та формувати власні судження щодо суспільних процесів. У сучасних умовах учитель історії має не лише передавати знання, а й сприяти розвитку ключових компетентностей учнів, виховувати патріотизм, відповідальність та повагу до демократичних цінностей [1] (див. Додаток А).

Реформувати освіту під час війни – це виклик, який важко з чимось порівняти. Сьогодні, коли щодня йде боротьба за нашу національну ідентичність та історичну правду, уроки історії набули абсолютно нового, доленосного значення. Вони перестали бути просто «одним із предметів» у шкільному розкладі. Зараз це передова формування громадянської стійкості та свідомості. Ми вчимо дітей не просто знати минуле, а розуміти його, аналізувати й захищати своє. Звісно, щоб усе це працювало не лише на словах, потрібен міцний фундамент. Зараз ми активно впроваджуємо стандарти НУШ, переходимо до компетентнісного підходу та інтегрованого навчання, експериментуємо з новітніми технологіями та повністю переосмислюємо зміст навчальних курсів. Але будь-яка реформа – це живий і складний процес. Нам критично важливо аналізувати кожен свій крок. Потрібно тверезо оцінювати перші успіхи, не

боятися говорити про реальні труднощі під час реалізації та разом шукати рішення. Тільки через такий глибокий аналіз ми зможемо побачити чіткі перспективи розвитку нашої історичної освіти та зробити її по-справжньому сучасною і дієвою.

Одним із важливих етапів реформування сучасної української освіти стало оновлення підходів до викладання історії в закладах загальної середньої освіти. У зв'язку із суспільно-політичними змінами, євроінтеграційними процесами та викликами, які постали перед Україною в умовах повномасштабної російсько-української війни, питання історичної освіти набуло особливої актуальності. Саме тому Міністерство освіти і науки України у 2024 році затвердило концептуальні засади реформування історичної освіти в системі загальної середньої освіти, які визначають основні напрями оновлення змісту та структури історичного навчання. У сучасних умовах історична освіта розглядається не лише як процес засвоєння учнями історичних фактів і подій, а насамперед як важливий інструмент формування громадянської свідомості, національної ідентичності та демократичних цінностей. Повномасштабне вторгнення росії в Україну суттєво вплинуло на переосмислення ролі історії в освітньому просторі, адже історична пам'ять та розуміння історичних процесів стали важливими складниками національної безпеки держави. У цьому контексті історична освіта покликана формувати в молодого покоління здатність критично осмислювати минуле, аналізувати сучасні події та усвідомлювати значення боротьби українського народу за незалежність і державність [21].

Що насправді передбачає реформа історичної освіти? Якщо говорити просто, ми намагаємося переосмислити саму мету уроків історії, оновити структуру курсів і нарешті підлаштувати зміст навчання під те, чого реально потребує сучасне суспільство. Даваймо визнаємо чесно: у нинішній системі є купа проблем, які всім нам давно наболіли. По-перше, це катастрофічний брак часу - матеріалу в програмах величезна кількість, а годин на його вивчення критично мало. Як результат – діти просто перевантажені купою дат і сухих фактів, які вони зазубрюють, але не встигають осмислити. Крім того, історія досі

існує ніби відірвано від громадянської освіти, а самі вчителі гостро потребують якісного перезавантаження та нових підходів до підвищення кваліфікації. Саме тому нова концепція пропонує кардинальний зсув – перехід до компетентнісного підходу. Нам більше не потрібне механічне зазубрювання. Нам важливо навчити дітей думати: аналізувати першоджерела, бачити причинно-наслідкові зв'язки, оцінювати події та головне – впевнено аргументувати власну позицію. На практиці це означає розвиток п'яти базових навичок: діти мають орієнтуватися в часі (хронологія) та просторі, вміти працювати з інформацією, логічно мислити та давати подіям ціннісну оцінку. І досягти цього можна лише через інтеграцію предметів, як того й вимагає філософія НУШ. Оновлення змісту історичної освіти в умовах реформування сучасної української школи супроводжується не лише змінами навчальних програм, а й переосмисленням самої структури викладання історії. Одним із ключових напрямів цих змін є побудова навчального процесу відповідно до вікових особливостей учнів та логіки освітніх циклів. Такий підхід дозволяє забезпечити поступове ускладнення історичного матеріалу, формування в учнів стійких історичних уявлень і розвиток навичок аналізу історичних процесів на різних етапах навчання. Важливе місце в сучасній системі історичної освіти посідає інтеграція історії України та всесвітньої історії в межах єдиного курсу. Подібна модель навчання сприяє формуванню комплексного бачення історичного розвитку, дає можливість розглядати події української історії в широкому європейському та світовому контексті. Це дозволяє учням краще розуміти взаємозв'язок між національними та глобальними історичними процесами, а також усвідомлювати місце України у світовій історії.

Суттєво оновлюються й змістові акценти історичної освіти. У концепції значна увага приділяється питанням українського державотворення, націєтворення, європейським зв'язкам України, проблемам тоталітаризму, війнам, геноцидам, історії повсякденності, жіночій історії, екологічним проблемам та ролі української діаспори у світі. Такий підхід дає можливість

зробити історичну освіту більш сучасною, актуальною та наближеною до реальних суспільних викликів.

Реформування історичної освіти є одним із важливих напрямів модернізації сучасної української школи. З огляду на суспільно-політичні зміни та сучасні виклики, Міністерство освіти і науки України спільно з провідними істориками розробило Концептуальні засади реформування історичної освіти в системі загальної середньої освіти. Документ визначає основні напрями оновлення змісту та підходів до викладання історії, а також окреслює перспективи подальшого розвитку історичної освіти в Україні. Основною метою концепції є створення сучасної системи історичної освіти, яка відповідатиме потребам суспільства та сприятиме формуванню національної свідомості, громадянської відповідальності й критичного мислення учнів. Водночас концептуальні засади не передбачають негайних змін у чинних навчальних програмах чи підручниках, а виступають основою для подальшого впровадження освітніх змін. Одним із ключових напрямів реформування є створення інтегрованого курсу історії, у якому історія України розглядатиметься у взаємозв'язку зі світовою історією. Такий підхід дасть змогу учням краще розуміти історичні процеси, бачити місце України в європейському та світовому контексті, а також формувати цілісне уявлення про розвиток суспільства [2].

Однією з характерних рис сучасного реформування історичної освіти є переорієнтація навчального процесу з механічного засвоєння великого обсягу фактологічного матеріалу на розвиток практичних та аналітичних умінь учнів. У сучасних умовах важливим стає не стільки запам'ятовування дат, подій і персоналій, скільки формування здатності аналізувати історичні процеси, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, працювати з історичними джерелами та самостійно формулювати аргументовані висновки. Такий підхід відповідає основним засадам компетентнісного навчання, що лежить в основі концепції Нової української школи. Особливого значення оновлення історичної освіти набуває в умовах сучасних суспільно-політичних викликів. Російсько-українська війна актуалізувала потребу у формуванні в молодого покоління

стійкого розуміння історичного минулого, національної свідомості та здатності критично оцінювати інформацію. У цьому контексті історична освіта виступає важливим інструментом протидії інформаційним маніпуляціям і пропаганді, оскільки сприяє розвитку критичного мислення та усвідомленню історичної ролі України у світовому просторі.

Повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну 24 лютого 2022 року стало не лише визначальним етапом російсько-української війни, а й подією, що суттєво вплинула на подальший розвиток світової історії. Війна спричинила глибокі зміни як у міжнародних відносинах, так і всередині українського суспільства. Україна, яка тривалий час перебувала між різними геополітичними векторами розвитку, остаточно визначила свій європейський та євроатлантичний курс. Водночас боротьба українського народу за незалежність, демократію та свободу значно посилила міжнародний авторитет держави та змінила сприйняття України у світі. Сучасні суспільно-політичні процеси безпосередньо вплинули й на розвиток української історичної освіти. В умовах війни особливої актуальності набули питання формування національної свідомості, історичної пам'яті та громадянської відповідальності молодого покоління. Саме тому історична освіта сьогодні розглядається як один із важливих складників національної безпеки держави, оскільки вона формує світогляд учнів, їхнє ставлення до минулого та розуміння сучасних суспільних процесів [28, с. 3].

Сучасні суспільно-політичні процеси суттєво впливають на переосмислення ролі історичної освіти в Україні. Російсько-українська війна стала важливим чинником консолідації українського суспільства та формування політичної нації. У громадському середовищі посилилася увага до питань національної ідентичності, історичної пам'яті, мови та культури, що сприяє утвердженню спільних цінностей і зміцненню громадянської єдності. У зв'язку з цим особливо актуальним стає переосмислення історичного минулого та поступове подолання впливу радянських і російських імперських історичних наративів. За таких умов історична освіта набуває не лише пізнавального, а й

важливого суспільного значення. Вона покликана формувати в учнів цілісне розуміння історичних процесів, усвідомлення власної національної належності та здатність критично оцінювати історичну інформацію. Це вимагає оновлення змісту навчальних програм, перегляду підходів до викладання історії та впровадження сучасних методик навчання, орієнтованих на розвиток аналітичного мислення та роботи з різними джерелами інформації. Водночас реформування історичної освіти зумовлене й глобальними змінами сучасного світу. Стрімкий розвиток інформаційних технологій, збільшення обсягу доступної інформації та високий рівень соціальної мобільності вимагають від молодого покоління нових компетентностей. Сучасна школа повинна не лише забезпечувати передачу знань, а й формувати здатність аналізувати інформацію, розрізняти факти й маніпуляції, аргументовано відстоювати власну позицію та самостійно робити висновки.

Реформування історичної освіти в Україні стало однією з найбільш обговорюваних тем у сучасному освітньому просторі. Запропоновані Міністерством освіти і науки зміни викликали активну дискусію серед науковців, педагогів, політиків та громадськості. Основною ідеєю реформи є створення єдиного україноцентричного курсу історії, який поєднуватиме історію України та всесвітню історію в цілісну систему навчання. Передбачається також поглиблене та циклічне вивчення історичного матеріалу, що дасть змогу учням повертатися до ключових тем на різних етапах навчання та поступово поглиблювати свої знання. На думку розробників концепції, сучасна шкільна історична освіта потребує суттєвого оновлення як у змістовому, так і в методичному аспектах. Історична наука постійно розвивається, з'являються нові дослідження, підходи та інтерпретації історичних подій, тому зміст шкільних програм також має змінюватися відповідно до сучасних наукових і суспільних потреб. Особливої актуальності це питання набуло в умовах російсько-української війни, коли виникла необхідність посилення національної складової історичної освіти та очищення освітнього простору від радянських і російських імперських наративів [27].

Однією з ключових проблем сучасної історичної освіти залишається надмірна перевантаженість навчального матеріалу великою кількістю фактів, дат і термінів. Такий підхід упродовж тривалого часу сприяв переважанню механічного запам'ятовування інформації над її осмисленням. У результаті учні нерідко сприймають історію як набір окремих подій, не розуміючи логіки історичного розвитку, причинно-наслідкових зв'язків та значення історичних процесів для сучасності. Саме тому сучасна освітня реформа орієнтується на зміну підходів до викладання історії, де основна увага приділяється розвитку критичного мислення, умінню аналізувати історичні джерела, порівнювати різні точки зору та формувати власну аргументовану позицію.

Важливим напрямом реформування є також подолання наслідків радянської моделі історичної освіти. У радянський період викладання історії значною мірою підпорядковувалося ідеологічним цілям, а навчальний процес був спрямований переважно на формування визначеного державою світогляду. Така система не сприяла розвитку самостійного аналізу історичних подій та критичного осмислення минулого. Крім того, історія України часто розглядалася ізольовано або як складова історії радянської держави, що не дозволяло повною мірою усвідомити місце України у світовому історичному процесі. Сучасні підходи до викладання історії передбачають інтеграцію української та всесвітньої історії, що дає можливість учням бачити взаємозв'язок між національними та глобальними подіями.

Особливого значення у процесі реформування набуває переосмислення історії радянського періоду. Сучасна історична освіта орієнтується на об'єктивне висвітлення діяльності радянської системи як тоталітарного режиму, що обмежував політичні права, національний розвиток та державну самостійність України. Такий підхід сприяє глибшому розумінню особливостей українського державотворення, причин сучасних суспільно-політичних процесів та витоків російської агресивної політики щодо України.

Водночас реформа історичної освіти охоплює не лише оновлення змісту навчання, а й модернізацію методичного забезпечення освітнього процесу.

Значна увага приділяється створенню сучасних підручників, цифрових платформ, інтерактивних матеріалів та використанню історичних джерел у навчанні. Важливим чинником успішного впровадження змін є також підготовка педагогів до роботи в нових освітніх умовах, оскільки саме вчитель відіграє провідну роль у формуванні історичної компетентності учнів.

Міністерство освіти і науки України затвердило Концептуальні засади реформування історичної освіти в системі загальної середньої освіти, які визначають основні напрями подальшого оновлення викладання історії. Документ має рамковий характер і не передбачає негайних змін до навчальних програм чи підручників, однак окреслює загальну стратегію розвитку історичної освіти відповідно до сучасних суспільних викликів. До його створення були залучені українські науковці, методисти та педагоги, що свідчить про прагнення поєднати науковий і практичний підходи до реформування шкільної історії. Необхідність оновлення історичної освіти значною мірою пов'язана з умовами російсько-української війни та потребою консолідації українського суспільства. У сучасних умовах історія має не лише ознайомлювати учнів із подіями минулого, а й формувати національну свідомість, розуміння державотворчих процесів та місця України у світовому історичному просторі. Саме тому концепція передбачає створення єдиного україноцентричного курсу історії, у межах якого історія України та всесвітня історія вивчатимуться комплексно й взаємопов'язано [5].

Однією з важливих проблем сучасної історичної освіти є роздільне викладання історії України та всесвітньої історії. Через це учні часто не бачать взаємозв'язку між українськими та світовими історичними процесами. Саме тому сучасна концепція реформування передбачає інтегрований підхід до викладання історії, який має сприяти формуванню цілісного уявлення про історичний розвиток України в контексті світової історії. Значна увага приділяється питанням становлення української політичної нації, боротьби за державність та формування української суб'єктності. Ще однією проблемою є перевантаженість навчальних програм великою кількістю дат, понять і подій. Це

нерідко призводить до механічного запам'ятовування матеріалу замість його осмислення. У зв'язку з цим реформа спрямована на розвиток критичного мислення, уміння аналізувати історичні процеси та працювати з різними джерелами інформації. Важливим напрямом оновлення історичної освіти є також запровадження спеціальних курсів у старшій школі. Вони мають забезпечити поглиблене вивчення окремих тем, зокрема історії культури, державотворення та тоталітарних режимів. Такий підхід сприятиме підвищенню практичної спрямованості історичного навчання та його відповідності сучасним потребам суспільства. На нашу думку, запропоновані зміни є важливим кроком у розвитку сучасної української школи. Вони спрямовані не лише на оновлення змісту історичної освіти, а й на формування покоління, здатного критично мислити, усвідомлювати значення історичного досвіду та відповідально ставитися до майбутнього власної держави.

У процесі оновлення шкільної історичної освіти значну увагу приділено модернізації змісту навчальних програм для старших класів. Зокрема, у 9 класі суттєво оновлено викладання історії України XIX століття. Основний акцент зроблено на процесах українського націєтворення, розвитку української мови, культури та формуванні національної свідомості. Важливе місце посідає висвітлення українського руху та боротьби за культурне й політичне самоствердження українського народу. У 10 класі концептуально змінено підхід до вивчення історії XX століття. Особливу увагу приділено процесам розпаду імперій та становленню національних держав. Під час вивчення Української революції акцентується увага на закономірності створення Української Народної Республіки як прояву прагнення українців до власної державності. Крім того, сучасні навчальні програми пропонують нове бачення срср як тоталітарної імперської системи, а України у його складі - як залежної та колонізованої території. Важливим аспектом оновленого змісту є переосмислення політики більшовицького режиму, зокрема колективізації, масових репресій та Голодомору. У програмах наголошується на геноцидному характері цих процесів та відповідальності тоталітарних режимів за злочини проти

українського народу. Значна увага також приділяється Голокосту, депортації кримськотатарського народу та іншим трагедіям XX століття. У 11 класі навчальний матеріал спрямований не лише на вивчення проявів насильства й репресій, а й на висвітлення українського руху опору та боротьби за незалежність. Особливий акцент робиться на закономірності розпаду сср і відновленні незалежної України. Водночас більше уваги приділяється питанням національної ідентичності, повсякденного життя, суспільної свідомості та процесу формування української політичної нації [8, с. 9].

Важливим напрямом оновлення історичної освіти стало включення до навчальних програм теми російсько-української війни та її історичних передумов. Сучасні підходи передбачають вивчення нових понять і політичних явищ, пов'язаних із сучасною російською агресією, а також посилення уваги до локальної історії, краєзнавства та історичної біографістики. Це дає можливість зробити вивчення історії більш наближеним до сучасних суспільних процесів і повсякденного життя учнів. Особливого значення історична освіта набуває в умовах інформаційного протистояння, оскільки сучасна війна супроводжується активним використанням історичних маніпуляцій та імперських наративів. У зв'язку з цим важливим завданням школи є формування в учнів критичного мислення, національної пам'яті та здатності аналізувати інформацію. Саме тому деколонізація змісту історичної освіти та переосмислення імперської спадщини розглядаються як важливі складники розвитку сучасної української держави та її європейського поступу.

Реформа «Нова українська школа» є однією з найважливіших освітніх реформ в Україні, спрямованих на модернізацію системи загальної середньої освіти. Її основною метою є створення сучасного освітнього середовища, у якому учні не лише здобувають знання, а й формують ключові компетентності, необхідні для життя в сучасному суспільстві. Особлива увага приділяється розвитку критичного мислення, громадянської відповідальності, уміння працювати з інформацією та здатності навчатися впродовж життя. Водночас реформа базується на принципах дитиноцентризму, педагогіки партнерства та

рівного доступу до якісної освіти. У сучасних умовах реалізація НУШ набуває особливого значення, оскільки система освіти функціонує в умовах воєнного стану та постійних суспільних викликів. Саме тому Міністерство освіти і науки України продовжує адаптувати зміст освіти до нових реалій, приділяючи значну увагу безпеці освітнього середовища, цифровізації навчання та психологічній підтримці учасників освітнього процесу. Одним із важливих напрямів стало створення безпечних умов навчання, зокрема облаштування укриттів у школах, оновлення системи безпеки та забезпечення підвезення учнів до закладів освіти. Важливою складовою реформи є оновлення змісту освіти та впровадження компетентнісного підходу. У межах НУШ відбувається модернізація навчальних програм, упровадження міжпредметної інтеграції та оновлення підходів до оцінювання результатів навчання. Значна увага приділяється розвитку цифрових технологій, створенню електронних освітніх ресурсів та використанню інтерактивних платформ у навчальному процесі. Це дозволяє забезпечити безперервність освіти навіть в умовах дистанційного або змішаного навчання [3].

Одним із важливих напрямів реформування Нової української школи є розвиток профільної старшої освіти. Перехід до 12-річної системи навчання та створення академічних ліцеїв мають забезпечити учням можливість обирати власну освітню траєкторію відповідно до інтересів, здібностей і майбутніх професійних планів. Такі зміни спрямовані на підвищення якості навчання та наближення української системи освіти до європейських стандартів.

Важливе місце в освітній реформі посідає оновлення історичної освіти. Сучасні підходи до викладання історії орієнтовані на формування цілісного розуміння історичних процесів, розвиток критичного мислення та усвідомлення ролі України у світовій історії. Особливого значення це набуває в умовах російсько-української війни, коли історична освіта стає важливим засобом формування національної свідомості, громадянської позиції та протидії інформаційним маніпуляціям. На нашу думку, реформа «Нова українська школа» є необхідною умовою розвитку сучасної системи освіти України. Вона спрямована не лише на оновлення програм чи структури навчання, а й на

формування особистості, здатної критично мислити, адаптуватися до суспільних змін та брати активну участь у розвитку держави.

Одним із ключових напрямів реформування історичної освіти є впровадження концентричного підходу до вивчення історії. Його сутність полягає у повторному вивченні історичних подій на різних етапах навчання з поступовим поглибленням знань відповідно до віку учнів. Такий підхід сприяє кращому засвоєнню матеріалу та формуванню цілісного історичного мислення. У 5–6 класах навчання має пропедевтичний характер: учні знайомляться з основами історії, працюють із джерелами, картами та документами. У 7–9 класах історія вивчається за хронологічним принципом, а у старшій школі акцент переноситься на аналіз історичних процесів, причинно-наслідкових зв'язків і суспільних явищ [43] (див. Додаток Б).

Важливою складовою реформи є інтеграція історії України та всесвітньої історії в єдиний курс. Це дозволяє розглядати українську історію у світовому контексті та краще розуміти взаємозв'язок між подіями в Україні та світі. При цьому основна увага приділяється саме історії України. Реалізація реформи потребує оновлення навчальних програм, створення сучасних підручників і підготовки педагогів до нових підходів викладання. На нашу думку, концентричний підхід та інтеграція курсів сприятимуть розвитку критичного мислення, формуванню цілісного бачення історії та глибшому розумінню ролі України у світовому історичному процесі [10, с. 100].

Питання реформування шкільної історичної освіти сьогодні набуває особливого значення в умовах сучасних суспільних викликів, пов'язаних із російською агресією, європейською інтеграцією та необхідністю оновлення змісту освіти відповідно до сучасних підходів. У зв'язку з цим науковці й педагоги наголошують на потребі системних змін у викладанні історії в школі.

Однією з головних проблем сучасної історичної освіти є її невідповідність новітнім історіографічним підходам. Чинна модель навчання часто надмірно зосереджується на минулому та недостатньо враховує взаємозв'язок української і світової історії. Тому виникає потреба оновлення змісту історичної освіти та

більшої уваги до сучасних суспільних процесів. Важливим напрямом реформування є впровадження концентричної моделі навчання та єдиного курсу «Історія: Україна і світ», що сприятиме формуванню цілісного історичного мислення й розумінню місця України у світовому контексті. Також підкреслюється необхідність збільшення кількості годин на вивчення історії та використання проблемно-тематичного підходу [26].

Важливу роль у реалізації освітньої реформи відіграє вчитель, який повинен не лише передавати знання, а й упроваджувати сучасні підходи до навчання та розвитку учнівських компетентностей. У зв'язку з цим особливого значення набуває оновлення системи підготовки педагогів, створення сучасних підручників, модельних навчальних програм і методичних матеріалів, що відповідають вимогам Нової української школи. Одним із ключових напрямів реформування історичної освіти є деколонізація змісту навчання та переосмислення імперських історичних наративів. Сучасний підхід передбачає вивчення історії України як основи історичного курсу, навколо якої формується ширший світовий контекст. Це сприяє глибшому розумінню українського історичного розвитку та ролі України у світовій історії. На нашу думку, реформування історичної освіти є важливим кроком для формування сучасної української школи та виховання свідомого громадянина, адже саме історія сприяє розвитку національної ідентичності, патріотизму та розуміння державотворчих процесів.

У сучасних умовах оновлення системи освіти в Україні зміни відбуваються і у викладанні історії. Одним із важливих кроків стало впровадження інтегрованого курсу «Історія: Україна і світ» для старших класів. Новий підхід спрямований не лише на засвоєння історичних фактів, а й на розвиток уміння аналізувати події, критично мислити та розуміти взаємозв'язок між українською і світовою історією. Особливе значення надається мультиперспективності, тобто розгляду історичних подій з різних точок зору. Це допомагає формувати в учнів толерантність, повагу до культурного різноманіття та здатність об'єктивно оцінювати історичні процеси [11, с.166].

На нашу думку, такі зміни роблять історичну освіту більш сучасною, змістовною та наближеною до потреб сьогодення.

У концепції реформування історичної освіти значну увагу приділено темам українського націотворення, державотворення, культурної історії, ідентичності та боротьби з тоталітарними режимами. Водночас серед істориків тривають дискусії щодо інтеграції історії України та всесвітньої історії. Частина науковців підтримує такий підхід, оскільки він дозволяє розглядати українську історію у світовому контексті. Інші ж побоюються, що це може призвести до послаблення уваги до ключових подій української історії, зокрема боротьби за незалежність і розвитку української державності [22]. На нашу думку, інтеграція курсів буде ефективною лише за умови збереження україноцентричного підходу, де історія України залишатиметься основою навчального матеріалу. (див. Додаток В).

Теоретичною основою сучасних освітніх реформ стали ідеї відомих філософів і педагогів, серед яких Платон, Аристотель, Ж.-Ж. Руссо, Дж. Дьюї, М. Монтессорі, Я. Коменський, а також українські мислителі Г. Сковорода, К. Ушинський, Б. Грінченко, В. Сухомлинський та інші. Їхні праці заклали основи дитиноцентризму, природовідповідності навчання, розвитку самостійності учнів та поєднання навчання з практичною діяльністю. Сучасні дослідники освітніх реформ зазначають, що Нова українська школа формувалася не лише під впливом зарубіжного досвіду, а й на основі українських педагогічних традицій. Хоча у реформі простежуються спільні риси з освітніми системами європейських країн, її зміст враховує національні особливості та потреби українського суспільства [10, с. 99].

Науковці зазначають, що успішне реформування освіти неможливе без урахування історичних, культурних і національних особливостей розвитку суспільства. У зв'язку з цим концепція Нової української школи ґрунтується на поєднанні сучасних європейських освітніх підходів із традиціями української педагогіки та національним досвідом розвитку освіти. Такий підхід сприяє створенню освітньої моделі, яка відповідає сучасним вимогам суспільства та водночас зберігає національну основу української школи. У сучасних

дослідженнях значна увага приділяється аналізу передумов виникнення реформи НУШ, а також вивченню зв'язку між ідеями українських педагогів і сучасними напрямами розвитку освіти. Це дає можливість простежити наступність педагогічних поглядів та визначити вплив національної педагогічної спадщини на формування сучасної системи освіти в Україні.

У Міністерстві освіти і науки України представили проєкт Концептуальних засад реформування історичної освіти, який визначає основні напрями оновлення викладання історії у школі. Документ був розроблений за участю науковців, учителів, викладачів та представників освітніх установ. Основною причиною реформування автори називають необхідність адаптації історичної освіти до сучасних суспільних викликів та формування національної свідомості молоді. У концепції наголошується, що сучасний курс історії є перевантаженим фактографічним матеріалом, а роздільне вивчення історії України та всесвітньої історії ускладнює формування цілісного розуміння історичних процесів. Саме тому пропонується створення єдиного україноцентричного курсу «Історія: Україна і світ», у якому історія України розглядатиметься в європейському та світовому контексті [40].

Одним із важливих напрямів реформування історичної освіти є впровадження концентричного підходу до вивчення історії. Його сутність полягає у поетапному поглибленні знань учнів відповідно до вікових особливостей і рівня підготовки. Такий підхід передбачає поступовий перехід від ознайомлення з окремими історичними подіями та явищами у молодших класах до більш складного проблемно-тематичного аналізу історичних процесів у старшій школі. Це сприяє кращому засвоєнню матеріалу та формуванню системного історичного мислення. Водночас сучасна концепція історичної освіти значну увагу приділяє розвитку критичного мислення, умінню аналізувати історичні події та працювати з різними джерелами інформації. Важливим завданням є також формування поваги до культурного різноманіття та усвідомлення взаємозв'язку між національною і світовою історією. Такі зміни

сприяють формуванню в учнів цілісного бачення історичного розвитку та глибшого розуміння місця України у світовому історичному процесі.

У наказі МОН № 1072 визначено основні напрями реформування історичної освіти в Україні. Необхідність змін пов'язується насамперед із сучасними суспільними викликами, зокрема широкомасштабною російсько-українською війною, яка суттєво вплинула на українське суспільство та міжнародну ситуацію. Документ передбачає оновлення змісту та структури шкільного курсу історії. Зокрема, пропонується створення єдиного україноцентричного курсу «Історія: Україна і світ», у межах якого історія України розглядатиметься як складова європейської та світової історії. Також навчання історії планується організувати за концентричним принципом, що передбачає поступове поглиблення знань учнів на різних етапах навчання [19].

Окреме місце в концепції посідає запровадження спеціалізованих курсів у старшій школі. Передбачається поглиблене вивчення окремих напрямів історичної науки, зокрема історії культури, регіональної історії, історії тоталітарних режимів та інших актуальних тем. Такий підхід сприятиме розширенню історичного світогляду учнів і підвищенню практичної спрямованості історичної освіти. На нашу думку, такі зміни сприятимуть формуванню більш цілісного та сучасного підходу до вивчення історії в українській школі.

Реформа профільної старшої школи, яка була започаткована ще у 2017 році та закріплена законодавчо у 2020 році, продовжує викликати активні дискусії в суспільстві. Представники освітньої сфери зазначають, що процес її реалізації на місцях відбувається нерівномірно, а формування мережі академічних ліцеїв у багатьох громадах супроводжується труднощами та недостатньою комунікацією з населенням. Зокрема, наголошується, що частина громад тривалий час відкладала ухвалення рішень щодо реорганізації закладів освіти через побоювання негативної реакції населення. Це призвело до недостатньої поінформованості батьків і педагогів про зміст та мету реформи, що, своєю

чергою, сприяло формуванню упередженого ставлення до змін [17] (див. Додаток Г).

Особливу увагу в процесі реформування освіти привертає ситуація у прифронтових та віддалених громадах, де існує ризик скорочення або відсутності ліцеїв після формування нової мережі закладів освіти. Це створює додаткові труднощі для забезпечення рівного доступу учнів до якісної освіти та може поглибити освітню нерівність між різними регіонами країни. На нашу думку, успішна реалізація реформи старшої школи потребує не лише нормативних змін, а й активної співпраці між державою, громадами, педагогами та батьками. Лише за умов належної комунікації та створення безпечних і доступних умов навчання реформа зможе досягти поставлених цілей.

Реформа «Нова українська школа» сьогодні є предметом активних суспільних дискусій, особливо щодо реформування старшої профільної школи та створення мережі ліцеїв. Попри те, що реформа триває вже кілька років, у суспільстві дедалі частіше постає питання не лише про її перспективи, а й про реальні результати впровадження. Важливим етапом оцінювання ефективності НУШ став всеукраїнський експеримент, який розпочався ще до масового впровадження реформи. У межах експерименту учні навчалися за новими стандартами, а результати їхнього навчання порівнювалися з учнями, які здобували освіту за традиційною системою. За підсумками проведеного дослідження було встановлено, що суттєвих відмінностей у рівні навчальних досягнень між експериментальними та контрольними класами не виявлено. У деяких випадках учні НУШ навіть демонстрували нижчі результати [33] (див. Додаток Д).

Водночас результати досліджень підтвердили актуальність модернізації системи освіти, оновлення змісту навчання та впровадження сучасних підходів до організації освітнього процесу. Це підкреслює необхідність подальшого розвитку реформи та пошуку ефективних шляхів підвищення якості освіти в Україні. На нашу думку, реформа НУШ потребує не лише продовження, а й постійного аналізу її результатів, відкритої професійної дискусії та врахування

практичного досвіду педагогів. Лише за умов системного вдосконалення та реальної оцінки результатів можна забезпечити ефективність освітніх змін.

Міністерство освіти і науки України розпочало підготовку концепції реформування історичної освіти в школі, створивши для цього спеціальну робочу групу. Необхідність таких змін зумовлена сучасними викликами, насамперед російсько-українською війною, яка посилила потребу переосмислення підходів до викладання історії та формування національної свідомості учнів. Освітяни наголошують, що шкільний курс історії потребує оновлення через перевантаженість фактами, датами та термінами. Водночас важливо показувати історію України у взаємозв'язку зі світовими процесами, а також збільшити кількість навчальних годин на її вивчення. Окрему увагу пропонують приділити переходу від суто хронологічного до тематичного підходу у викладанні матеріалу [36].

На думку педагогів, до реформування історичної освіти необхідно активно залучати не лише науковців, а й учителів-практиків та дитячих психологів. Це дасть можливість зробити навчальні програми більш доступними й зрозумілими для учнів різного віку. Також підкреслюється необхідність одночасного оновлення навчальних програм, підручників і системи оцінювання, зокрема ЗНО, щоб історична освіта була спрямована не лише на запам'ятовування дат, а й на розвиток критичного мислення та розуміння історичних процесів.

Міністр освіти і науки Оксен Лісовий зазначив, що концептуальні засади реформування історичної освіти є рамковим документом, який окреслює подальші напрями змін у системі викладання історії. Документ не передбачає негайних змін до чинних програм, підручників чи наказів МОН, однак у майбутньому планується створення дорожньої карти реформи та залучення експертної спільноти до її реалізації. Також учителям обіцяють методичну підтримку під час упровадження нових підходів. Основною метою реформи є створення єдиного україноцентричного курсу історії, який поєднає історію України та всесвітню історію в цілісну хронологічну систему. Такий підхід має допомогти учням краще розуміти місце України у світових історичних процесах

і формувати цілісне бачення минулого. У МОН наголошують, що сучасна історична освіта повинна відповідати викликам війни та сприяти консолідації української нації. Саме тому пропонується усунути перевантаження навчальних програм фактографічним матеріалом, зменшити дублювання тем і більше уваги приділяти розвитку критичного мислення та осмисленню історичних процесів [18].

Окрім цього, реформа узгоджується із затвердженим Державним стандартом профільної середньої освіти, який передбачає персоналізований підхід до навчання та оновлення змісту шкільної освіти відповідно до сучасних потреб суспільства.

Концепція НУШ ґрунтується на ідеях відомих педагогів і мислителів, які наголошували на важливості всебічного розвитку дитини, урахуванні її вікових та індивідуальних особливостей, формуванні цінностей і ключових компетентностей. Основою реформи стало прагнення створити умови для успішної самореалізації учня в сучасному демократичному суспільстві. Важливий вплив на формування ідей НУШ мали теорії Ж. Піаже, Л. Виготського та Дж. Брунера. Ж. Піаже розглядав розвиток дитини через набуття власного досвіду та когнітивний розвиток. Л. Виготський підкреслював роль соціального середовища й навчання у формуванні особистості, а Дж. Брунер розвинув ідею підтримки учня через поступове супроводження в навчанні. Сучасна українська школа також спирається на педагогічні ідеї Т. Шевченка, Б. Грінченка, С. Русової, В. Сухомлинського та інших діячів, які акцентували увагу на гуманізмі, повазі до дитини та вихованні свідомої особистості. Учитель НУШ розглядається не лише як носій знань, а як партнер і наставник, який створює безпечне та мотивувальне освітнє середовище [23].

Значний внесок у розвиток філософії НУШ зробив В. Кремень, який пов'язував реформу освіти з людиноцентризмом, інноваційністю та необхідністю підготовки особистості до життя в умовах сучасних глобалізаційних змін. Він наголошував, що освіта має формувати активного

громадянина, здатного до саморозвитку, критичного мислення та відповідального ставлення до суспільства.

Отже, у висновку реформування системи загальної середньої освіти в Україні є закономірною відповіддю на сучасні суспільні, політичні та культурні виклики. Концепція Нової української школи спрямована на створення сучасної моделі освіти, у центрі якої перебуває особистість дитини, її потреби, здібності та можливості для самореалізації. Основою реформи стали компетентнісний підхід, педагогіка партнерства, розвиток критичного мислення, громадянської свідомості та здатності до навчання впродовж життя.

Важливе місце у процесі освітніх змін посідає реформування історичної освіти, що пов'язане з необхідністю формування національної ідентичності, історичної пам'яті та стійкості до інформаційних маніпуляцій в умовах російсько-української війни. Нові підходи до викладання історії передбачають інтеграцію історії України та всесвітньої історії, використання концентричного принципу навчання, оновлення змісту програм і посилення уваги до розвитку аналітичного та критичного мислення учнів.

Дослідження показало, що концептуальні засади НУШ спираються як на світовий педагогічний досвід, так і на надбання української педагогічної думки. Ідеї гуманізму, дитиноцентризму, особистісно орієнтованого навчання та соціальної взаємодії стали важливим підґрунтям сучасних освітніх реформ. Водночас ефективність упровадження НУШ значною мірою залежить від якісної підготовки педагогів, оновлення навчально-методичного забезпечення, створення сучасного освітнього середовища та чіткої державної стратегії реалізації реформ.

Розділ 2. Проблеми реалізації компетентнісного підходу у викладанні історії в НУШ

Реформа «Нова українська школа» стала важливим етапом модернізації освіти в Україні. Її метою було створення сучасної школи, яка формує не лише знання, а й практичні компетентності, критичне мислення та здатність учнів адаптуватися до викликів сучасного суспільства. Проте процес упровадження НУШ виявив не лише позитивні зміни, але й низку суттєвих проблем. Серед основних недоліків реформи виокремлюють недостатню підготовку вчителів до нових освітніх підходів, перевантаженість педагогів, складність системи оцінювання, нестачу якісного методичного забезпечення та перевантаження навчальних програм. Частина нововведень виявилася складною для практичної реалізації, особливо в умовах дистанційного навчання, війни та постійних змін в освітній системі. Окрім цього, у школах нерідко зберігається традиційний підхід до викладання, за якого учні змушені механічно запам'ятовувати великий обсяг фактів і дат. Це знижує інтерес до навчання та ускладнює реалізацію компетентнісного підходу, який є основою НУШ. Тому аналіз недоліків реформи є важливим для подальшого вдосконалення сучасної української освіти. Розвиток медіаосвіти в Україні став особливо актуальним в умовах інформаційної війни та стрімкого поширення цифрових технологій. Сучасне суспільство потребує вміння працювати з великими обсягами інформації, аналізувати її та критично оцінювати. Саме тому в концепції НУШ і Законі України «Про освіту» важливе місце посідає інформаційно-цифрова компетентність, яка передбачає здатність користуватися сучасними технологіями, критично сприймати медіаконтент та протидіяти інформаційним маніпуляціям [7, с. 5].

У сучасних умовах особливого значення набуває формування медіакомпетентності педагогів, оскільки саме вчитель відіграє провідну роль у впровадженні медіаосвіти в навчальний процес. Сучасна система освіти потребує педагогів, які здатні ефективно працювати з інформаційними

ресурсами, використовувати медіатехнології та формувати в учнів навички критичного сприйняття інформації. Саме тому в оновлених освітніх концепціях значна увага приділяється розвитку медіаінформаційної грамотності майбутніх учителів. Особливо актуальним це є для історичної освіти, де робота з медіатекстами, відеоматеріалами, фотографіями та історичними джерелами сприяє розвитку аналітичного мислення учнів. Учитель історії повинен не лише використовувати сучасні цифрові технології, а й навчати школярів аналізувати інформацію, розпізнавати маніпуляції, пропаганду та фейкові повідомлення. У зв'язку з цим формування медіакомпетентності педагога розглядається як важливий складник професійної підготовки сучасного вчителя та необхідна умова якісної освіти.

Постановка проблеми дослідження зумовлена сучасними викликами, які постають перед системою освіти в умовах інформаційного суспільства та швидкого розвитку технологій. Сучасна школа має не лише забезпечувати учнів знаннями, а й формувати критичне мислення, самостійність, здатність аналізувати інформацію та приймати обґрунтовані рішення. Особливого значення це набуває у процесі вивчення історії, адже саме історична освіта сприяє формуванню громадянської свідомості, медіаграмотності та вміння оцінювати суспільні процеси. Одним із найбільш ефективних засобів реалізації цих завдань є дослідницька діяльність учнів. Використання дослідницьких завдань на уроках історії дає можливість перейти від простого запам'ятовування фактів до активного аналізу історичних джерел, встановлення причинно-наслідкових зв'язків та формування власних аргументованих висновків. Такий підхід відповідає компетентнісним засадам НУШ і вимогам Державного стандарту базової середньої освіти. Проблема організації дослідницької діяльності учнів активно висвітлюється у працях українських науковців і методистів, серед яких К. Баханов, О. Пометун, М. Пентиліук, С. Омельчук, Т. Мієр та інші. Дослідники наголошують на важливості розвитку пізнавальної самостійності, критичного мислення та дослідницьких умінь учнів у процесі навчання історії [20].

Аналіз сучасних наукових досліджень засвідчує недостатній рівень розроблення системного підходу до створення дослідницьких завдань для учнів базової школи. Незважаючи на зростання уваги до розвитку дослідницьких умінь школярів, потребують подальшого вивчення методичні засади конструювання таких завдань, їх відповідність віковим особливостям учнів 5–9 класів та способи ефективного впровадження у навчальний процес. У зв'язку з цим важливого значення набуває теоретико-методичне обґрунтування особливостей розроблення дослідницьких завдань з історії для учнів базової школи. Основна увага приділяється аналізу теоретичних основ дослідницької діяльності, визначенню принципів створення навчальних завдань та характеристиці практичних аспектів їх використання на уроках історії. Це сприяє вдосконаленню методики викладання історії та розвитку в учнів навичок самостійного аналізу історичних процесів і джерел.

Актуальними проблемами викладання історії в сучасній школі є перевантаженість навчального матеріалу фактами, датами та подіями, що часто ускладнює формування в учнів цілісного розуміння історичних процесів. Значна частина навчання тривалий час ґрунтувалася переважно на репродуктивному засвоєнні інформації, тоді як сучасне суспільство потребує розвитку критичного мислення, уміння аналізувати інформацію, працювати з історичними джерелами та формувати власні аргументовані висновки. У зв'язку з цим постає необхідність оновлення підходів до викладання історії відповідно до компетентнісної моделі освіти, закладеної в реформі НУШ. Сучасна історична освіта повинна бути спрямована не лише на вивчення минулого, а й на формування особистості учня, його громадянської позиції, національної свідомості та здатності орієнтуватися в сучасному інформаційному просторі. Особливого значення набуває розвиток історичного мислення, що передбачає вміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, оцінювати історичні події в контексті конкретної епохи, аналізувати різні точки зору та співвідносити історичний досвід із сучасними суспільними процесами. Важливою проблемою залишається також необхідність підвищення інтересу учнів до історії.

Традиційні форми навчання не завжди забезпечують достатню мотивацію школярів, тому сучасний урок історії має базуватися на активній взаємодії, діалозі, дослідницькій діяльності та використанні інтерактивних методів. Значну роль у цьому відіграє застосування інформаційно-комунікаційних технологій, медіаресурсів, візуальних матеріалів, історичних документів та проєктної діяльності, що сприяють розвитку самостійності та творчого підходу до навчання [35].

Важливим напрямом сучасної історичної освіти є формування медіаграмотності учнів. В умовах інформаційної війни та поширення маніпулятивного контенту школа повинна навчати учнів критично оцінювати інформацію, аналізувати джерела та розпізнавати пропаганду. Особливу роль у цьому процесі відіграє історія як навчальний предмет, оскільки саме вона створює умови для розвитку навичок аналізу, порівняння фактів і формування аргументованих висновків. Не менш актуальним завданням є оновлення змісту історичної освіти відповідно до сучасних суспільних викликів. Значна увага приділяється питанням українського державотворення, формування національної ідентичності, історії боротьби за незалежність та осмислення сучасної російсько-української війни в історичному контексті. У зв'язку з цим важливим є поєднання історії України зі всесвітньою історією, що дозволяє розглядати українські події в ширшому європейському та світовому контексті. Таким чином, сучасне викладання історії потребує оновлення змісту, методів і форм навчання. Основною метою історичної освіти є не лише передача знань про минуле, а й формування свідомої особистості, здатної критично мислити, аналізувати суспільні процеси та відповідально ставитися до майбутнього держави.

Сучасна шкільна програма з історії потребує більш інклюзивного та україноцентричного підходу, вільного від постколоніальних і радянських історичних схем. Важливо показувати історію України як багатокультурний простір, у формуванні якого брали участь різні народи - українці, татари, євреї, поляки, німці, греки та інші. Їхній культурний і суспільний досвід є важливою

складовою української історії. Потребує переосмислення й роль державних утворень, до яких входили українські землі, зокрема Великого князівства Литовського та Речі Посполитої. Вони мають розглядатися не лише як зовнішні держави, а як політичні системи, у творенні яких активну участь брали руські еліти та козацтво. Водночас особливу увагу необхідно приділити негативному впливу російської та радянської імперій, політиці русифікації, репресій, Голодомору та іншим проявам імперського тиску на український народ [42].

Водночас актуальним завданням залишається відхід від надмірної фактографічності у викладанні історії. Основна увага має зосереджуватися не лише на запам'ятовуванні подій і дат, а на розумінні історичних процесів, суспільних цінностей та ролі історичних постатей у формуванні української державності й національної свідомості. Це сприятиме розвитку в учнів цілісного історичного мислення та здатності аналізувати минуле в контексті сучасних суспільних процесів.

Сучасні дослідники, педагоги та методисти дедалі частіше звертають увагу на проблему зниження інтересу учнів до вивчення історії. У шкільному середовищі історія нерідко сприймається як «важливий, але нудний» предмет, що асоціюється насамперед із механічним запам'ятовуванням дат, термінів, історичних постатей і великої кількості фактологічного матеріалу. Такий підхід значною мірою формує в учнів переконання, що історія є складною, перевантаженою та відірваною від сучасного життя дисципліною. Водночас сучасна історична освіта потребує принципово іншого підходу, орієнтованого не лише на передачу знань, а й на розвиток особистості, критичного мислення та громадянської свідомості. На думку сучасних педагогів, проблема полягає не стільки в самому предметі, скільки у формах і методах його викладання. Традиційна модель навчання, у якій учитель виступає головним джерелом інформації, а учень – пасивним слухачем, уже не відповідає потребам сучасного суспільства. Однією з основних причин втрати інтересу до історії є «суха» подача матеріалу без емоційного наповнення, без зв'язку із сучасністю та без можливості для учнів самостійно осмислювати історичні процеси. Учням часто

пропонують готові оцінки подій і явищ, не залишаючи простору для дискусії, сумніву чи пошуку власної позиції. У результаті історія перетворюється на набір фактів, які потрібно просто запам'ятати для контрольної роботи чи тестування. Сучасні підходи до викладання історії наголошують на необхідності зробити навчання більш дослідницьким, інтерактивним та практично орієнтованим. Історія повинна сприйматися учнями як жива наука про людей, їхні рішення, помилки, боротьбу, цінності та спосіб життя. Саме тому важливу роль відіграє використання історичних сюжетів, прикладів із життя реальних особистостей, проблемних ситуацій, дискусій та аналізу історичних джерел. Такі методи допомагають учням не лише краще засвоювати матеріал, а й емоційно залучатися до навчального процесу. Важливим аспектом сучасного викладання історії є встановлення зв'язку між минулим і сучасністю. Учні повинні розуміти, що історія безпосередньо впливає на сучасні політичні, соціальні та культурні процеси. Саме через аналіз історичних подій школярі вчаться оцінювати сучасні суспільні явища, розпізнавати маніпуляції, формувати власну громадянську позицію та критично ставитися до інформації. Особливого значення це набуває в умовах сучасного інформаційного простору, де історичні факти нерідко використовуються як інструмент пропаганди та інформаційного впливу [30].

Сучасні дослідники наголошують на необхідності переходу від репродуктивного навчання до розвитку історичного мислення учнів. Йдеться про формування здатності аналізувати історичні події в конкретному контексті, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, порівнювати різні історичні інтерпретації та робити аргументовані висновки. У зв'язку з цим важливого значення набуває використання дослідницьких завдань, роботи з історичними джерелами, картами, документами та візуальними матеріалами. Такі методи навчання сприяють розвитку самостійності, творчого мислення та пізнавальної активності учнів.

Не менш важливим аспектом сучасного викладання історії є створення позитивної атмосфери на уроці. Ефективний освітній процес ґрунтується на співпраці, взаємоповазі та відкритості до різних поглядів. У сучасній школі

вчитель історії виступає не лише джерелом знань, а й організатором навчального діалогу та наставником у процесі пізнання. Саме тому сучасний урок історії дедалі більше орієнтується на дискусію, спільний аналіз історичних проблем і розвиток комунікативних умінь учнів.

Водночас актуальною проблемою залишається надмірна орієнтація освітнього процесу на оцінювання та тестові результати. Надмірне зосередження на балах нерідко знижує внутрішню мотивацію школярів до навчання та перетворює вивчення історії на механічне засвоєння матеріалу. У зв'язку з цим сучасна методика викладання історії повинна більше уваги приділяти підтримці пізнавального інтересу учнів, розвитку їхньої самостійності та формуванню особистісного ставлення до навчання.

Отже, сучасна історична освіта потребує комплексного оновлення змісту, методів і форм навчання відповідно до компетентнісного підходу та сучасних суспільних потреб. Головною метою викладання історії має бути не лише засвоєння фактів і дат, а формування свідомої особистості, здатної критично мислити, аналізувати історичні та сучасні процеси й відповідально ставитися до розвитку держави та суспільства.

Реформа «Нова українська школа», яка офіційно розпочала впровадження з 1 вересня 2018 року, стала однією з наймасштабніших змін у системі загальної середньої освіти України. Її основною метою є створення сучасної школи, орієнтованої не лише на передачу знань, а й на розвиток особистості дитини, її компетентностей, творчого потенціалу, критичного мислення та здатності застосовувати знання у практичному житті. Концепція НУШ передбачає перехід до 12-річної системи навчання, упровадження компетентнісного підходу, нових методик викладання та створення комфортного освітнього середовища. Серед основних переваг реформи виділяють наближення української освіти до європейських стандартів, розширення автономії вчителя та школи, розвиток інклюзивної освіти, використання сучасних освітніх технологій та створення нового освітнього простору. Значна увага приділяється формуванню практичних умінь учнів, розвитку комунікації, співпраці та самостійності. Важливим

елементом НУШ стало впровадження інтерактивних методів навчання, ранкових зустрічей, партнерської взаємодії між учителями, учнями та батьками. Водночас реформа НУШ супроводжується низкою проблем і суперечностей, які викликають активні дискусії серед освітян, батьків та науковців. Однією з головних проблем є недостатнє фінансування освітньої сфери. Реалізація масштабної реформи потребує значних матеріальних ресурсів для оновлення підручників, технічного забезпечення, модернізації класів, створення сучасного освітнього середовища та професійної підготовки педагогів. У багатьох закладах освіти ці умови залишаються недостатньо забезпеченими, що ускладнює повноцінне впровадження реформи. Ще однією проблемою є неоднакова готовність учнів до початку навчання у шестирічному віці. Частина дітей психологічно та емоційно не готова до шкільного навантаження, що може створювати труднощі в адаптації до освітнього процесу. Крім того, учителі стикаються з необхідністю швидко перебудовувати власні методики викладання відповідно до нових вимог, часто без достатньої методичної підтримки та якісних навчальних матеріалів. Суттєвою проблемою залишається ризик формального впровадження реформи, коли зміни обмежуються зовнішніми ознаками - новими меблями, оформленням класів чи використанням окремих інтерактивних методів - без реального оновлення змісту навчання та підвищення якості освіти. У таких умовах існує небезпека, що реформа матиме переважно «косметичний» характер, а очікувані результати щодо розвитку компетентностей учнів не будуть досягнуті в повному обсязі [34].

Сучасні дослідники наголошують на необхідності переходу від репродуктивного навчання до розвитку історичного мислення учнів. Важливого значення набувають уміння аналізувати історичні події, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, працювати з джерелами та формулювати власні висновки. Саме тому в сучасному викладанні історії активно використовуються дослідницькі завдання, документи, карти та візуальні матеріали, що сприяють розвитку самостійності й критичного мислення учнів. Не менш важливим є створення позитивної атмосфери на уроках історії, заснованої на співпраці,

діалозі та взаємоповазі. Водночас сучасна освіта потребує зменшення надмірної орієнтації на оцінювання, оскільки головним завданням навчання має бути не механічне засвоєння фактів, а розвиток пізнавального інтересу та формування свідомої, критично мислячої особистості.

Однією з найбільш дискусійних складових реформи Міністерство освіти і науки України та концепції Нова українська школа стало питання оцінювання навчальних досягнень учнів, зокрема впровадження так званих «груп результатів». У педагогічному середовищі це нововведення викликало значну кількість суперечок, адже зміни торкнулися не лише форми виставлення оцінок, а й загальної філософії освітнього процесу. Основною ідеєю такого підходу є оцінювання не лише рівня засвоєння знань, а й сформованості компетентностей, умінь аналізувати, працювати з інформацією, критично мислити та застосовувати набуті знання на практиці. Прихильники реформи наголошують, що нова система оцінювання дає змогу більш об'єктивно визначати навчальний поступ учнів, враховуючи різні види діяльності школярів. Вона дозволяє вчителю бачити сильні та слабкі сторони учня, коригувати освітній процес і добирати відповідні методи навчання. Особливо це актуально для предметів суспільно-гуманітарного циклу, зокрема історії, де важливими є не лише знання фактів, а й уміння працювати з історичними джерелами, картою, аргументувати власну позицію та аналізувати події. Водночас упровадження груп результатів виявило низку проблем. Насамперед значна частина вчителів виявилася неготовою до нової системи оцінювання через недостатню методичну підготовку та відсутність чітких роз'яснень щодо практичного застосування моделей оцінювання. Додатковим чинником негативного сприйняття стало суттєве збільшення навантаження на педагогів, оскільки новий підхід потребує детального аналізу результатів навчальної діяльності кожного учня та ведення складнішої документації [6].

Важливою проблемою сучасної освітньої реформи залишається організація праці вчителя. Попри оновлення підходів до навчання та оцінювання, система оплати праці педагогів значною мірою зберігає застарілі принципи.

Значний обсяг підготовчої та методичної роботи вчителя часто не враховується належним чином, що призводить до професійного виснаження та зниження мотивації педагогів. Окремі труднощі виникають і в питаннях оцінювання, оскільки різні підходи до ведення журналів та визначення підсумкових результатів нерідко спричиняють неоднозначне трактування критеріїв оцінювання. Це ускладнює взаєморозуміння між учителями, учнями та батьками. Водночас реформа НУШ спрямована на зміну самої філософії освіти — перехід від механічного засвоєння знань до формування компетентної та критично мислячої особистості. Успішність цих змін значною мірою залежить від методичної підтримки педагогів, удосконалення системи підготовки вчителів і створення належних умов праці.

Однією з проблем сучасного викладання історії в старших класах є повторне вивчення тих самих історичних подій і постатей упродовж кількох років навчання. Учні, стикаючись із темами, які вже опановували раніше, нерідко втрачають інтерес до предмета та сприймають матеріал як «вже відомий». Це формує психологічний бар'єр і небажання повторно працювати з історичним матеріалом, навіть якщо в старших класах він подається на більш глибокому та аналітичному рівні. Сучасні школярі звикли до швидкої зміни інформації та динамічного контенту, тому повернення до тих самих тем часто сприймається ними як неактуальне й нецікаве. У результаті вчитель змушений витратити значну частину часу на повторення базових фактів, що ускладнює перехід до поглибленого аналізу історичних процесів. Особливо це стосується таких тем, як історія Київської Русі, козацької доби чи світових воєн, які учні проходять кілька разів у різних класах [44].

Проблемою сучасної історичної освіти залишається одноманітне висвітлення історичних постатей у навчальних матеріалах. Через подання діячів переважно через дати та події учні часто сприймають їх формально, без розуміння їхньої ролі, мотивації та значення для історичного розвитку. Це негативно впливає на формування історичного мислення та інтересу до предмета. У зв'язку з цим важливого значення набуває використання сучасних

методичних підходів до викладання історії. Учитель повинен розглядати історичні події в ширшому контексті, пов'язувати їх із сучасністю, використовувати дискусії, проблемні завдання, історичні джерела та медіаматеріали. Такий підхід сприяє розвитку пізнавального інтересу учнів і формуванню глибшого розуміння історичних процесів.

Однією з найсерйозніших проблем упровадження реформи Нова українська школа у 5–6 класах стало значне професійне та психологічне навантаження на вчителів. Реформа, яка успішно стартувала в початковій школі, у процесі переходу до базової середньої освіти зіткнулася з низкою викликів, пов'язаних як із зовнішніми обставинами, так і з внутрішніми труднощами самої системи освіти. Серед основних чинників, що ускладнили реалізацію НУШ, стали пандемія COVID-19, тривале дистанційне навчання, повномасштабна російсько-українська війна, а також недостатня увага держави до практичної підтримки педагогів у перші роки реформи. У результаті значна частина вчителів працює в умовах постійного емоційного виснаження та перевтоми. Багато педагогів відзначають підвищений рівень тривожності, емоційної нестабільності, проблеми з концентрацією уваги та зниження мотивації до професійної діяльності. Особливо гостро ці проблеми проявляються у прифронтових регіонах, де вчителі та учні змушені працювати в умовах частих повітряних тривог, перебоїв із навчальним процесом та постійного психологічного напруження. У таких умовах ефективне впровадження освітньої реформи значно ускладнюється. Дослідження також засвідчили, що сучасний учитель НУШ часто потребує не лише теоретичних пояснень нових підходів, а насамперед готових практичних рішень, які б допомогли організувати навчальний процес у реальних умовах школи. Через надмірне навантаження педагоги нерідко не мають часу на створення власних програм, розроблення авторських матеріалів чи глибоке опрацювання нових методик. Саме тому більшість учителів користується вже готовими модельними навчальними програмами та методичними рекомендаціями, розміщеними на офіційних ресурсах МОН [4] (див. Додаток Е).

Важливою проблемою впровадження НУШ залишається система підвищення кваліфікації педагогів. Попри проходження відповідного навчання, багато вчителів вважають, що курси мали недостатньо практичний характер і не завжди враховували реальні умови сучасної школи. Особливі труднощі виникають під час упровадження компетентнісного підходу, формувального оцінювання та нових методів роботи з учнями. Окремим викликом є недостатнє розуміння частиною педагогів принципів нової системи оцінювання. Формувальне оцінювання та компетентнісний підхід нерідко сприймаються лише як додаткові елементи традиційної бальної системи, що свідчить про неповне засвоєння ідей НУШ. Проблемою залишається також перевантаження вчителів і недостатня підтримка з боку держави. Запровадження нових підходів значно збільшило обсяг роботи педагогів, однак умови праці та система оплати праці суттєво не змінилися. Це спричиняє професійне вигорання та зниження мотивації вчителів. Таким чином, реалізація НУШ потребує не лише оновлення змісту освіти, а й посилення методичної підтримки педагогів, удосконалення системи підвищення кваліфікації та створення належних умов для ефективної роботи вчителя.

Контроверсійні питання є важливою складовою сучасного шкільного курсу історії України, оскільки саме через їх вивчення учні усвідомлюють складність історичного процесу, багатогранність історичної пам'яті та суперечливість оцінок окремих подій і постатей. Сучасна історична освіта має не лише передавати фактологічні знання, а й формувати в учнів критичне мислення, уміння аналізувати джерела, порівнювати різні точки зору та робити власні висновки. Контроверсійними називають спірні, дискусійні або болючі теми історії, щодо яких у суспільстві існують різні оцінки. Вони часто пов'язані з революціями, війнами, тоталітарними режимами, національно-визвольними рухами чи міжетнічними конфліктами. До таких тем в історії України належать Українська революція 1917–1921 рр., Голодомор 1932–1933 рр., Друга світова війна, діяльність ОУН і УПА, Волинська трагедія, радянська спадщина та розпад СРСР. Окрему групу становлять питання, пов'язані з багатокультурністю

України. Українські землі протягом століть були територією співіснування різних народів і релігій, тому під час вивчення історії важливо формувати в учнів повагу до культурного різноманіття та розуміння внеску різних етносів у розвиток української державності. Викладання контрверсійних тем потребує особливого методичного підходу. Учитель має дотримуватися принципів толерантності, політичної коректності та мультиперспективності, не нав'язуючи учням лише одну оцінку подій. Важливим є використання інтерактивних методів навчання: дискусій, дебатів, аналізу історичних джерел, рольових ігор, роботи з візуальними матеріалами та мультимедійними технологіями. Такі методи сприяють розвитку в учнів умінь аргументувати власну позицію, слухати опонента та критично оцінювати інформацію [41].

Важливе місце в сучасному викладанні історії посідає методика історичних паралелей, яка дає змогу пов'язувати події минулого із сучасними суспільно-політичними процесами. Такий підхід допомагає учням краще розуміти причини сучасних подій, усвідомлювати значення історичного досвіду та бачити практичну цінність історичних знань. Вивчення контрверсійних питань історії сприяє розвитку історичного мислення, громадянської свідомості та критичного ставлення до інформації. Аналіз складних і суперечливих подій минулого формує в учнів умінь оцінювати різні точки зору, аргументовано висловлювати власну позицію та відповідально ставитися до історичної пам'яті суспільства.

Отже, попри важливість реформи «Нова українська школа», її впровадження супроводжується низкою проблем. Серед основних недоліків НУШ варто виокремити перевантаження вчителів, недостатню методичну підготовку педагогів, складність нової системи оцінювання, нестачу практичних рекомендацій та недостатнє фінансування освіти. Значною проблемою також залишається професійне й психологічне виснаження педагогів в умовах війни та постійних змін в освітньому процесі. Недоліки спостерігаються і в навчальних програмах, які часто перевантажені матеріалом та недостатньо адаптовані до вікових особливостей учнів. Це нерідко призводить до втрати інтересу школярів

до навчання та механічного запам'ятовування фактів. Водночас НУШ залишається важливим етапом модернізації української освіти. Тому головним завданням сьогодні є вдосконалення реформи, усунення її недоліків та створення належних умов для якісного навчання й підтримки вчителів.

Розділ 3. Можливості й перспективи сучасного викладання історії в умовах НУШ

У сучасних умовах реформування системи освіти в Україні особливого значення набуває модернізація історичної освіти як важливого складника формування національної свідомості, громадянської позиції та критичного мислення учнів. Історія як навчальний предмет відіграє важливу роль у вихованні молодого покоління, оскільки сприяє усвідомленню історичного досвіду народу, формуванню національної ідентичності, розумінню суспільних процесів і розвитку демократичних цінностей. Водночас сучасна історична освіта потребує оновлення змісту, методів і підходів до викладання відповідно до викликів сьогодення. Актуальність реформування історичної освіти значно посилилася в умовах російсько-української війни, коли питання історичної пам'яті, національної єдності та протидії інформаційним маніпуляціям набули особливого значення. Сучасне суспільство потребує громадян, здатних критично мислити, аналізувати історичні події, розрізняти факти й судження, усвідомлювати причинно-наслідкові зв'язки та формувати власну аргументовану позицію. Саме тому реформування шкільного курсу історії стало одним із важливих напрямів освітньої політики держави. Важливим етапом у процесі оновлення історичної освіти стало затвердження Концептуальних засад реформування історичної освіти в системі загальної середньої освіти, які передбачають перехід до єдиного інтегрованого курсу історії, упровадження компетентнісного підходу, посилення громадянсько-національного компонента та оновлення методики викладання. Особлива увага приділяється інтеграції історії України та всесвітньої історії, формуванню цілісного бачення історичного процесу, розвитку історичного мислення та вмінню працювати з різними джерелами інформації. Водночас процес упровадження реформи супроводжується низкою проблем і викликів. Серед них - перевантаженість навчальних програм фактографічним матеріалом, недостатня кількість навчального часу, потреба в оновленні підручників, недостатня практична

підготовка вчителів до роботи в умовах НУШ, труднощі з реалізацією компетентнісного підходу та необхідність адаптації історичної освіти до сучасних суспільних потреб. Це зумовлює необхідність наукового осмислення основних напрямів реформування історичної освіти, аналізу позитивних і проблемних аспектів упровадження НУШ, а також визначення перспектив розвитку шкільного курсу історії в Україні.

Реформування історичної освіти в Україні є важливим складником модернізації системи загальної середньої освіти та відповідає сучасним суспільним викликам. Затвердження концептуальних засад реформування історичної освіти наказом МОН № 1072 від 30.07.2024 передбачає суттєві зміни в організації та структурі шкільного курсу історії. Основною причиною реформування стала невідповідність між обсягом навчального матеріалу, кількістю навчального часу та очікуваними результатами навчання. Чинні програми перевантажені фактографічним матеріалом, що ускладнює його засвоєння учнями та часто перетворює вивчення історії на механічне запам'ятовування дат і подій. Важливою проблемою сучасної історичної освіти є також недостатня інтеграція історичної та громадянської освіти, а також потреба оновлення методики викладання відповідно до сучасних підходів. Саме тому нова концепція орієнтується на формування в учнів критичного мислення, громадянської відповідальності, національної ідентичності та вміння аналізувати історичні процеси у взаємозв'язку із сучасністю. Однією з головних змін стане впровадження єдиного загальноосвітнього курсу «Історія» («Історія: Україна і світ» або «Історія України і світу»), який поєднуватиме історію України та всесвітню історію в єдину логічну систему. Такий підхід має допомогти учням сприймати українську історію як невід'ємну складову європейського та світового історичного процесу. Крім того, це дозволить уникнути дублювання матеріалу та перевантаження програм. Концепція передбачає впровадження концентричної структури навчання історії. У початковій школі учні знайомитимуться з базовими уявленнями про людину, родину, громаду та державу. У 5–6 класах вивчення історії матиме пропедевтичний характер і

передбачатиме ознайомлення зі знаковими сюжетами української та світової історії. У 7–9 класах навчання здійснюватиметься за проблемно-тематичним принципом із дотриманням хронологічної логіки, а в старшій школі акцент буде зроблено на поглибленому вивченні історичних процесів, явищ та проблем сучасності. Особливістю нової концепції є переорієнтація історичної освіти на компетентнісний підхід. Значна увага приділятиметься формуванню історичної, інформаційної, логічної, аксіологічної та громадянської компетентностей. Учні повинні навчитися працювати з історичними джерелами, аналізувати різні точки зору, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, критично оцінювати інформацію та застосовувати історичні знання для розуміння сучасних суспільних процесів [37].

Важливим напрямом реформування історичної освіти є посилення громадянознавчого складника навчання. Під час вивчення історії значна увага приділяється питанням демократії, прав людини, національної ідентичності та громадянської відповідальності. Такий підхід сприяє формуванню свідомого громадянина, здатного критично оцінювати історичні та сучасні суспільні процеси. Окрім базового курсу, у профільній школі передбачається запровадження спеціалізованих історичних курсів, зокрема з історичної географії, локальної історії, історії культури, етнічних і релігійних спільнот, а також історії тоталітарних режимів. Це дозволить враховувати освітні інтереси учнів та забезпечить поглиблене вивчення окремих напрямів історичної науки. Отже, нова концепція історичної освіти спрямована на створення сучасної, змістовної та компетентісно орієнтованої системи викладання історії. Її реалізація має сприяти формуванню в учнів цілісного бачення історичного розвитку України та світу, розвитку критичного мислення, громадянської свідомості й усвідомлення власної національної та культурної ідентичності.

Одним із важливих позитивних аспектів реформи «Нова українська школа» стало впровадження формувального оцінювання. На відміну від традиційної системи, яка зосереджувалася переважно на виставленні оцінок, формувальне оцінювання спрямоване на підтримку навчального процесу та

розвиток учня. Його основна мета – не лише перевірити знання, а допомогти школярам навчитися вчитися, самостійно оцінювати свої досягнення, знаходити помилки та працювати над їх виправленням. Формувальне оцінювання сприяє створенню комфортної атмосфери навчання, у якій учні не бояться висловлювати власну думку, ставити запитання чи помилятися. Важливу роль у цьому процесі відіграє зворотний зв'язок між учителем та учнем, що допомагає краще розуміти навчальні потреби школярів та індивідуалізувати освітній процес [39].

Позитивним є й те, що така система оцінювання підвищує мотивацію до навчання, розвиває критичне мислення, відповідальність та самостійність учнів. Учитель у НУШ виступає не лише джерелом знань, а й наставником, який допомагає дитині поступово досягати кращих результатів. Саме тому формувальне оцінювання вважається одним із ключових елементів сучасного компетентнісного навчання.

Реформа «Нова українська школа» стала важливим кроком у модернізації української освіти та впровадженні сучасних підходів до навчання. Однією з головних переваг НУШ є перехід від традиційного заучування фактів до компетентнісного навчання, спрямованого на формування практичних умінь, критичного мислення, творчості та здатності застосовувати знання в реальному житті. Такий підхід допомагає учням не лише засвоювати навчальний матеріал, а й розвивати навички, необхідні для сучасного суспільства. Важливим позитивним аспектом НУШ стало впровадження формувального оцінювання, яке орієнтується не лише на результат, а й на сам процес навчання. Учні вчаться аналізувати власні помилки, оцінювати свої досягнення, планувати подальшу роботу та поступово розвивати відповідальність за власне навчання. У такій системі вчитель виступає не лише джерелом знань, а й наставником і партнером у навчальному процесі. Позитивні зміни відбулися і в методиці викладання. НУШ активно впроваджує інтерактивні методи навчання, групову роботу, проєктну діяльність, використання мультимедійних технологій та цифрових ресурсів. Це сприяє підвищенню інтересу учнів до навчання, розвитку

комунікативних навичок та вміння працювати в команді. Особливо важливим є використання сучасних педагогічних технологій на уроках історії, де учні отримують можливість аналізувати історичні джерела, працювати з візуальними матеріалами, брати участь у дискусіях та формувати власну аргументовану позицію [9, с. 5].

Однією з важливих переваг Нової української школи є орієнтація на дитиноцентризм, що передбачає врахування вікових та індивідуальних особливостей учнів. Освітній процес стає більш комфортним і спрямованим на підтримку психологічного благополуччя дитини, розвиток її здібностей, творчого потенціалу та навчальної мотивації. Значна увага приділяється створенню безпечного й сприятливого освітнього середовища. Позитивні зміни відбуваються і в системі історичної освіти. Сучасні підходи передбачають інтеграцію історії України та всесвітньої історії, формування цілісного бачення історичного процесу та посилення громадянської й патріотичної складових навчання. Водночас важливе місце відводиться розвитку історичного мислення, медіаграмотності та вмінню критично аналізувати інформацію, що є особливо актуальним у сучасних умовах інформаційного протистояння. Таким чином, Нова українська школа спрямована на створення сучасної системи освіти, яка відповідає потребам учнів і викликам сучасного суспільства. Попри окремі труднощі впровадження, реформа має значний потенціал для формування компетентної, активної та свідомої особистості.

Програма підвищення кваліфікації педагогічних працівників «Сучасні підходи до навчання історії в Новій українській школі на рівні базової середньої освіти» є важливим елементом реалізації реформи НУШ та модернізації історичної освіти в Україні. Її головною перевагою є орієнтація на формування сучасного вчителя, здатного працювати в умовах компетентнісного, діяльнісного та особистісно орієнтованого навчання. Програма спрямована не лише на оновлення методичних знань педагогів, а й на розвиток практичних навичок використання інноваційних технологій, цифрових ресурсів, інтерактивних методів та сучасних форм оцінювання.

Важливою перевагою програми є акцент на розвитку критичного мислення учнів, формуванні історичної та громадянської компетентностей, уміння працювати з джерелами інформації, аналізувати історичні події та протидіяти маніпуляціям. Значна увага приділяється проблемному, проєктному та кооперативному навчанню, які сприяють активній участі учнів в освітньому процесі, розвитку комунікації та вміння працювати в команді. Позитивним аспектом програми є інтеграція сучасних цифрових технологій та елементів STEM-освіти у викладання історії. Використання мультимедійних засобів, інтерактивних карт, онлайн-платформ, штучного інтелекту та гейміфікації робить уроки більш сучасними, цікавими та наближеними до потреб учнів XXI століття. Це допомагає підвищити мотивацію школярів до навчання та сприяє формуванню практичних навичок роботи з інформацією [29].

Окремої уваги заслуговує впровадження формувального оцінювання, яке орієнтується на підтримку навчального поступу учня, розвиток самооцінювання та рефлексії. Такий підхід створює більш комфортне освітнє середовище та допомагає учням усвідомлювати власні успіхи й труднощі.

Таким чином, програма підвищення кваліфікації вчителів історії в умовах НУШ сприяє оновленню змісту та методики викладання історії, підготовці педагогів до роботи в сучасному освітньому середовищі та формуванню компетентного, творчого й активного учня.

Одним із підтверджень позитивних змін у межах реформи Нової української школи є підтримка її з боку сучасних педагогів-практиків та освітніх експертів. Переможець премії Global Teacher Prize Ukraine 2025, учитель біології Руслан Шаламов, називає НУШ однією з найкращих освітніх реформ в Україні. На його думку, головною перевагою реформи став поступовий перехід від традиційного «знансєцентричного» навчання до дитиноцентризму, де основна увага приділяється не механічному запам'ятовуванню матеріалу, а розвитку особистості учня, його здібностей, інтересів та життєвих компетентностей. Руслан Шаламов наголошує, що сучасна школа повинна не лише передавати учням певний обсяг знань, а й допомагати їм розвиватися, формувати навички

критичного мислення, самостійності, творчості та вміння застосовувати знання у практичному житті. Саме тому НУШ орієнтується на створення такого освітнього середовища, у якому учень стає активним учасником навчального процесу, а не пасивним слухачем. Особлива роль у цьому процесі належить учителю, який виступає не лише джерелом інформації, а й наставником, організатором діяльності та партнером у навчанні. Позитивною зміною стало впровадження компетентнісного підходу, який спрямований на формування в учнів не тільки знань, але й практичних умінь, необхідних у сучасному суспільстві. Учні вчаться працювати з інформацією, аналізувати історичні події, висловлювати власну думку, брати участь у дискусіях, працювати в команді та самостійно шукати відповіді на поставлені питання. Такий підхід робить навчання більш змістовним та наближеним до реального життя. Важливим позитивом НУШ є також оновлення методики викладання історії. Сучасні уроки все більше орієнтуються на інтерактивні форми роботи: використання проєктної діяльності, дискусій, рольових ігор, роботи з історичними джерелами, мультимедійними матеріалами та цифровими ресурсами. Це допомагає зробити уроки історії більш цікавими та зрозумілими для учнів, підвищує їхню мотивацію до навчання та формує стійкий інтерес до минулого. Особливої уваги заслуговує формувальне оцінювання, яке стало одним із важливих елементів НУШ. Воно дозволяє оцінювати не лише кінцевий результат, а й сам процес навчання, підтримувати учня, допомагати йому бачити власний прогрес і працювати над помилками. Такий підхід сприяє створенню більш доброзичливої атмосфери в школі та зменшує страх учнів перед оцінюванням [20].

Важливим досягненням реформи НУШ є розширення академічної свободи вчителя. Педагоги отримали більше можливостей для вибору методів і форм навчання, створення власних навчальних матеріалів та адаптації освітнього процесу до потреб учнів. Це сприяє підвищенню гнучкості навчання та розвитку творчого підходу до організації уроків. Не менш важливим напрямом є розвиток інклюзивної освіти та формування комфортного освітнього середовища. У центрі уваги перебувають повага до особистості дитини, психологічний

комфорт, співпраця між учителем, учнями та батьками. Значна увага приділяється розвитку емоційного інтелекту, толерантності та громадянської відповідальності. Таким чином, Нова українська школа є важливим етапом модернізації освіти в Україні. Попри наявні труднощі, реформа спрямована на формування сучасної моделі навчання, орієнтованої на розвиток активної, компетентної та творчої особистості відповідно до потреб сучасного суспільства.

У сучасних умовах реформування освіти особливого значення набуває оновлення змісту та методики викладання історії України. Одним із важливих напрямів реалізації концепції Нової української школи є створення сучасних підручників, які не лише подають навчальний матеріал, а й формують в учнів компетентності, критичне мислення, громадянську свідомість та інтерес до вивчення історії. Адже саме нинішнім школярам у майбутньому доведеться брати участь у відбудові та розвитку нової України, тому важливо, щоб вони добре знали історію своєї держави, уміли аналізувати історичні процеси та робити власні висновки. Одним із прикладів реалізації таких підходів став новий підручник з історії України для 7 класу НУШ, створений Олександром Гісемом, Олександром Мартинюком та Акімом Галімовим. Автори прагнули відійти від традиційного формату «сухого» викладу фактів, дат і термінів та зробити навчання більш цікавим, сучасним і зрозумілим для школярів. Підручник орієнтований на формування ключових і предметних компетентностей, а також адаптований до особливостей сприйняття інформації сучасними дітьми. Позитивною особливістю сучасних підручників НУШ є інтеграція друкованого матеріалу з цифровими освітніми платформами. Зокрема, підручник поєднаний з платформою IZZI, що дозволяє використовувати додаткові інтерактивні завдання, карти, інфографіку, відеоматеріали, тести та презентації. Це значно розширює можливості навчання, робить освітній процес більш динамічним і сприяє розвитку самостійної роботи учнів.

Важливо, що нові підручники орієнтовані не лише на передачу знань, а й на формування зацікавленості до історії через використання цікавих фактів, маловідомих деталей та прив'язки історичних подій до сучасності. Акім Галімов,

який долучився до створення підручника, використав власний досвід роботи в архівах та музеях світу для пошуку унікальних історичних матеріалів. Такий підхід допомагає зробити історію більш «живою» та наближеною до учнів, показати, що історичні постаті й події безпосередньо пов'язані з українською землею та сучасним життям [31].

Однією з важливих переваг НУШ є використання інтерактивних методів навчання. Сучасні підручники з історії містять історичні джерела, схеми, таблиці, ілюстрації, QR-коди та мультимедійні матеріали, що сприяє не лише засвоєнню фактів, а й розвитку вмінь аналізувати інформацію, порівнювати події та формувати власні висновки. Такий підхід допомагає розвивати критичне мислення та історичну компетентність учнів. Важливе значення має й методична підтримка педагогів. Учителі отримують доступ до сучасних навчальних матеріалів, презентацій, вебінарів і методичних рекомендацій, що полегшує організацію уроків та впровадження інноваційних методик навчання. Компетентнісний підхід, який лежить в основі НУШ, орієнтований на практичне застосування знань, розвиток дослідницьких умінь та усвідомлення зв'язку між історією і сучасністю. Завдяки цьому історична освіта стає більш сучасною, інтерактивною та спрямованою на формування свідомої особистості, здатної критично мислити й аналізувати суспільні процеси.

Однією з важливих переваг Нової української школи є активне впровадження дистанційного та змішаного навчання, що стало особливо актуальним в умовах пандемії та повномасштабної війни. Сучасна школа повинна забезпечувати доступ до якісної освіти для всіх дітей незалежно від місця проживання, соціального становища чи життєвих обставин. Саме тому розвиток онлайн-освіти став важливим кроком у модернізації української освітньої системи. Дистанційне навчання в межах НУШ дозволяє учням отримувати знання у більш комфортних та гнучких умовах. Використання електронних підручників, відео уроків, інтерактивних платформ, презентацій та мультимедійних матеріалів робить навчальний процес цікавішим і зрозумілішим для сучасних дітей. Учні мають можливість переглядати пояснення кілька разів,

працювати у власному темпі та краще засвоювати складний матеріал. Це особливо важливо для вивчення історії, де велику роль відіграють візуалізація, робота з картами, документами та відеоматеріалами. Позитивною стороною дистанційного навчання є також економія часу та ресурсів. Учням не потрібно витрачати час на дорогу до школи, що дає можливість більше відпочивати, займатися саморозвитком або приділяти увагу власним інтересам. Навчання у комфортних домашніх умовах сприяє психологічному комфорту та допомагає зменшити рівень стресу. Ще однією перевагою НУШ є створення більш безпечного та толерантного освітнього середовища. Дистанційний формат частково зменшує ризики конфліктів між учнями, проявів булінгу та психологічного тиску. Водночас учителі у сучасній системі освіти все більше орієнтуються на партнерську взаємодію з учнями, підтримку та індивідуальний підхід до кожної дитини [25].

Важливою перевагою дистанційного навчання є забезпечення доступу до освіти для учнів із різних регіонів України, зокрема сільської місцевості та тимчасово окупованих територій. У сучасних умовах це дає можливість продовжувати навчання незалежно від місця перебування та забезпечує безперервність освітнього процесу. Онлайн-навчання також сприяє розвитку важливих життєвих компетентностей, зокрема самостійності, відповідальності, самоорганізації та вміння працювати з інформацією. Учні навчаються планувати власну діяльність, самостійно виконувати завдання та відповідати за результати своєї роботи. Таким чином, дистанційне навчання та цифровізація освіти стали важливими складниками сучасної української школи. Використання цифрових технологій робить освітній процес більш гнучким, доступним і пристосованим до потреб сучасного суспільства.

Нова українська школа є однією з найважливіших освітніх реформ сучасної України, адже вона змінила не лише зміст навчання, а й сам підхід до розвитку дитини. Головною особливістю НУШ став перехід від простого запам'ятовування інформації до формування компетентностей, критичного мислення та практичних умінь учнів. У центрі освітнього процесу перебуває

дитина, її потреби, здібності та інтереси. Учні стають активними учасниками навчання: вчатья висловлювати власну думку, працювати в команді, аналізувати інформацію та застосовувати знання у повсякденному житті. Значна увага приділяється розвитку творчості, самостійності, відповідальності та комунікативних навичок [32].

Однією з важливих переваг НУШ є впровадження сучасних методів навчання, інтерактивних технологій, мультимедійних засобів і цифрових платформ. Використання таких підходів робить освітній процес більш доступним, цікавим і зрозумілим для учнів, а також сприяє підвищенню їхньої пізнавальної активності. Важливе місце посідає формувальне оцінювання, яке допомагає учням усвідомлювати власний навчальний прогрес, аналізувати помилки та розвивати навички самостійного навчання.

Реформа НУШ також розширила академічну свободу вчителя, надавши педагогам більше можливостей для використання різних методик, творчих підходів і сучасних освітніх ресурсів. Попри окремі труднощі реалізації, НУШ сприяє модернізації української освіти та формуванню компетентної, активної й творчої особистості, здатної адаптуватися до сучасних суспільних викликів.

Нова українська школа є сучасною освітньою реформою, спрямованою на всебічний розвиток дитини, формування ключових компетентностей та підготовку учнів до життя в сучасному суспільстві. НУШ поєднала кращі елементи світових освітніх систем і стала важливим кроком до модернізації української освіти. Однією з головних переваг НУШ є орієнтація не лише на здобуття знань, а й на розвиток практичних умінь, критичного мислення, комунікативних навичок, креативності та самореалізації учнів. Навчання ґрунтується на інтерактивних методах, роботі в групах, проєктній діяльності та активній участі дітей у навчальному процесі. Це сприяє формуванню соціальної та громадянської компетентності, уміння співпрацювати, висловлювати власну думку та приймати рішення. Особливістю НУШ є інтеграція навчальних предметів. Наприклад, курс «Я досліджую світ» поєднує елементи природничої, історичної, громадянської, соціальної та технологічної освіти. Такий підхід

допомагає учням краще розуміти взаємозв'язок між різними сферами знань і формувати цілісне бачення світу [24].

Важливе місце в реалізації реформи НУШ належить учителю, який виступає не лише джерелом знань, а й наставником та організатором освітнього процесу. Сучасний педагог повинен володіти інноваційними методиками навчання, працювати з цифровими технологіями та будувати партнерські взаємини з учнями й батьками. Такий підхід сприяє створенню більш відкритого та ефективного освітнього середовища. Важливою перевагою НУШ є активне використання цифрових ресурсів, мультимедійних матеріалів та інтерактивних платформ, які роблять навчання більш доступним і цікавим для учнів. Особливого значення це набуло в умовах дистанційного та змішаного навчання, коли цифрові технології стали важливим засобом забезпечення безперервності освітнього процесу. Таким чином, Нова українська школа спрямована на формування активної, творчої та компетентної особистості, здатної адаптуватися до сучасних суспільних викликів і брати активну участь у розвитку суспільства.

Нова українська школа спрямована не лише на передачу знань учням, а й на розвиток їхньої особистості, критичного мислення та практичних умінь. Однією з головних переваг НУШ є те, що навчання орієнтується на потреби та можливості дитини, допомагаючи їй реалізувати власний потенціал і застосовувати знання у реальному житті. Важливим позитивним аспектом НУШ є створення комфортного та психологічно безпечного освітнього середовища. У початковій школі діти навчаються без страху помилок, оскільки значна увага приділяється підтримці, мотивації та формувальному оцінюванню. Учні мають можливість самостійно оцінювати власні успіхи, аналізувати результати своєї роботи та поступово вчитися відповідальності й самоорганізації [38].

Підручники НУШ вирізняються доступним і практичним поданням матеріалу. Вони містять ілюстрації, інтерактивні завдання та вправи, що розвивають логічне й творче мислення. Основна увага приділяється аналізу інформації, роботі з джерелами та вмінню висловлювати власну думку. Формувальне оцінювання допомагає учням усвідомлювати свій прогрес,

підвищує мотивацію та сприяє розвитку самостійної й творчої особистості. Отже, Нова українська школа є важливим етапом реформування сучасної освіти в Україні, спрямованим на формування компетентної, творчої та самостійної особистості. НУШ змінює традиційний підхід до навчання, орієнтуючи освітній процес не лише на здобуття знань, а й на розвиток критичного мислення, практичних умінь, комунікативних навичок та здатності застосовувати знання у реальному житті. Важливими перевагами реформи стали дитиноцентризм, використання сучасних методів навчання, інтерактивних технологій, формувального оцінювання та створення комфортного освітнього середовища. Учні отримують більше можливостей для самовираження, творчості та розвитку власних здібностей, а вчителі - більше свободи у виборі методик і засобів навчання. Попри окремі труднощі впровадження, НУШ сприяє модернізації української освіти та наближенню її до європейських стандартів. Реформа створює умови для виховання активного громадянина, здатного до самореалізації, відповідального ставлення до суспільства та успішної адаптації до викликів сучасного світу.

ВИСНОВКИ

Отже, реформування історичної освіти в умовах Нової української школи є важливим етапом модернізації сучасної української освіти. Основною метою цих змін стало формування компетентної, свідомої та активної особистості, здатної критично мислити, аналізувати історичні події, застосовувати здобуті знання у практичному житті та брати відповідальну участь у суспільному житті держави. У процесі дослідження було встановлено, що Нова українська школа змінила підходи до викладання історії, орієнтуючи навчальний процес не лише на засвоєння фактів і дат, а й на розвиток історичного мислення, громадянської компетентності, уміння працювати з джерелами інформації та формувати власну аргументовану позицію. Значна увага приділяється інтегрованому та діяльнісному навчанню, використанню сучасних педагогічних технологій, цифрових ресурсів, інтерактивних методів і формувального оцінювання. Водночас дослідження показало, що впровадження НУШ супроводжується певними труднощами. Серед основних проблем можна виокремити недостатнє матеріально-технічне забезпечення окремих закладів освіти, перевантаження вчителів, складність нових підходів до оцінювання, нестачу практичних методичних рекомендацій та психологічне виснаження педагогів в умовах війни й постійних освітніх змін. Окремі труднощі виникають і під час викладання історії, зокрема щодо повторюваності навчального матеріалу, перевантаження змісту програм та необхідності адаптації навчання до особливостей сучасних учнів. Разом із тим Нова українська школа має значні переваги. Вона створює умови для розвитку творчості, самостійності, критичного мислення, комунікативних навичок та практичного застосування знань. Сучасні підходи до викладання історії сприяють формуванню національної свідомості, патріотизму, поваги до демократичних цінностей та історичної пам'яті українського народу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

I. Опубліковані документи та матеріали

1. МОН затвердило концепцію реформування історичної освіти в школі. *Нова Українська Школа*. URL: <https://nus.org.ua/2024/08/02/mon-zatverdylo-kontseptsiiyu-reformuvannya-istorychnoyi-osvity-v-shkoli/> (дата звернення: 10.04.2026).
2. МОН планує реформувати шкільну історичну освіту. *Освіта.UA*. URL: https://osvita.ua/school/reform/89323/#google_vignette (дата звернення: 10.04.2026).
3. Національні реформи у сфері загальної середньої освіти. *Європейська комісія*. URL: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/uk/euryperia/ukraine/natsionalni-reformy-u-sferi-zahalnoyi-serednoyi-osvity> (дата звернення: 11.04.2026).
4. Пасько І. Топ-5 проблем упровадження «Нової української школи» у 5–6-х класах: результати дослідження. *Нова Українська Школа*. URL: <https://nus.org.ua/2024/06/11/top-5-problem-uprovadzhennya-novoyi-ukrayinskoyi-shkoly-u-5-6-h-klasah-rezultaty-doslidzhennya/> (дата звернення: 11.04.2026).
5. Україноцентричність у фокусі викладання історії: МОН затвердило Концептуальні засади. *Міністерство освіти і науки України*. URL: <https://mon.gov.ua/news/ukrainotsentrychnist-u-fokusi-vykkladannia-istorii-mon-zatverdylo-kontseptualni-zasady> (дата звернення: 11.04.2026).
6. Шеремета Р. Про плюси та мінуси шкільної оцінки учнів за групами результатів. *Нова Українська Школа*. URL: <https://nus.org.ua/2025/11/12/chomu-znovu-grupy-rezultativ-shkilnoyi-otsinky/> (дата звернення: 10.04.2026).

II. Монографії та статті

7. Авхутська С. О. Формування у майбутніх учителів історії медіакомпетентності. *Шляхи реалізації концептуальних засад НУШ при вивченні історії у закладі загальної середньої освіти. Матеріали Всеукр. наук.-практ.*

конф., м. Тернопіль, 16–17 жовт. 2020 р. Тернопіль : Вид-во ТНПУ, 2020. С. 5–7.

8. Безена І., Карпань І. Трансформації змісту шкільної історичної освіти: діяльність визначних українців та олюднення історії минулого. *Наукові записки кафедри педагогіки* 2024. Випуск / Issue 55. С. 6–15.

9. Гончарук В. А., Дрогомирецька Л. Р., Петрова Н. О. Викладання історії України через призму сучасних педагогічних технологій. *Педагогічна Академія: наукові записки*. 2024. № 13. С. 5–9.

10. Гриневич Л. Концептуальні ідеї реформи «Нова українська школа» у світлі української педагогічної думки. *Український педагогічний журнал*. 2022. № 4. С. 100–106.

11. Коляда І. А., Камбалова Я. М., Королько А. З. Мультиперспективність історії в умовах Нової української школи. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2023. № 34. С. 159–171.

12. Мороз П., Мороз І. Особливості розроблення дослідницьких завдань з історії для учнів базової школи. *Проблеми сучасного підручника*. 2025. № 34. URL: <https://ipvid.org.ua/index.php/psp/article/view/782/923> (дата звернення: 11.04.2026).

13. Паска Б. Формування національної і культурної ідентичності учнів у процесі вивчення предмета «Громадянська освіта». *Актуальні питання у сучасній науці*. 2025. № 6 (36). С. 1152–1160. URL: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-6\(36\)-1152-1160](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-6(36)-1152-1160) (дата звернення 19.05.2026).

14. Паска Б., Паска Т. Інтерактивні методи та цифрові інструменти на уроках громадянської та історичної освітньої галузі. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2025. № 7 (37). С. 1097–1104. URL: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-7\(37\)-1097-1104](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-7(37)-1097-1104) (дата звернення 19.05.2026).

15. Паска Г., Паска Б. Впровадження основ музейної педагогіки під час викладання курсу «Громадянська освіта» в закладах загальної середньої освіти (на прикладі Івано-Франківського краєзнавчого музею). *Вісник науки та освіти*.

2025. № 6 (36). С. 1363–1373. URL: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-6\(36\)-1363-1373](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-6(36)-1363-1373) (дата звернення 19.05.2026).

16. Паска Т., Паска Б. Особливості використання цифрових технологій у професійній підготовці майбутніх педагогів. *Інноваційна педагогіка*. 2024. Вип. 70. Т. 2. С. 70–75. DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2024/70.2.14>.

III. Матеріали Інтернет-ЗМІ

17. Бабенко М. Лише 45% батьків підтримують реформу старшої школи: до чого тут погані дороги. *The Page*. 2026. 23 трав. URL: <https://thepage.ua/ua/news/lishe-45percent-batkiv-pidtrimuyut-reformu-starshoyi-shkoli> (дата звернення: 23.05.2026).

18. В Україні реформують історичну освіту у школах. *Укрінформ*. 2024. 10 серп. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3893799-v-ukraini-reformuut-istoricnu-osvitu-u-skolah.html> (дата звернення: 11.04.2026).

19. В українських школах запровадять єдиний загальноосвітній курс історії: основні зміни від МОН. *Тексти*. 2024. 6 серп. URL: <https://texty.org.ua/fragments/113109/v-ukrayinskyh-shkolah-zaprovadyat-yedynyi-zahalnoosvitnij-kurs-istoriyi-osnovni-zminy-vid-mon/> (дата звернення: 11.04.2026).

20. Випирайленко О. Найкращий учитель України Руслан Шаламов заступився за НУШ: весь нормальний світ йде туди. *OBOZ.UA. Моя Школа*. 2025. 17 груд. URL: <https://shkola.obozrevatel.com/ukr/news/peremozhets-global-teacher-prize-ukraine-2025-nazvav-nush-najkraschoyu-reformoyu-osviti-v-ukraini-ves-normalnij-svit-jde-tudi.htm> (дата звернення: 11.04.2026).

21. Волошин М. В Україні реформують викладання історії у школах. *24 Канал*. 2024. 12 серп. URL: https://24tv.ua/education/vikladannya-istoriyi-noviy-ukrayinskiy-shkoli-reformuyut_n2616521 (дата звернення: 11.04.2026).

22. В'ятрович В. Чи варто реформувати історичну освіту. *Локальна історія*. 2024. 13 серп. URL: <https://localhistory.org.ua/texts/kolonki/volodimir-viatrovich/> (дата звернення: 11.04.2026).

23. Гриневич Л. Концептуальні ідеї реформи «Нова українська школа» у світлі української педагогічної думки. *Український педагогічний журнал*. 2022. № 4. URL:

<https://uej.undip.org.ua/index.php/journal/article/view/631/605> (дата звернення: 11.04.2026).

24. Добірка шкіл з НУШ: які переваги є в програмі і чи потрібно готувати дитину до школи. *Освіта Нова*. 2024. 21 берез. URL:

<https://osvitanova.com.ua/posts/6328-dobirka-shkil-z-nush-iaki-perevahy-ie-v-prohrami-i-chy-potribno-hotuvaty-dytynu-do-shkoly> (дата звернення: 11.04.2026).

25. Ігор Блохін. Плюси та мінуси нової української школи. *FaceNews.ua*. 27.10.2023 URL: <https://www.facenews.ua/press/2023/525851/> (дата звернення: 11.04.2026).

26. Історична освіта в школі: проблеми та концептуальні засади реформування. *Департамент освіти і науки Львівської обласної державної адміністрації*. 2023. 16 черв. URL: <https://osvita.loda.gov.ua/?page=blog&id=1442> (дата звернення: 11.04.2026).

27. Кокора А.-Л. «Не може бути історії, написаної раз і назавжди» — Людмила Гриневич про реформу історичної освіти у школах. *Локальна історія*. URL: <https://localhistory.org.ua/texts/interviu/ne-mozhe-buti-istoriyi-napisanoyi-raz-i-nazavzhdi-liudmila-grinevich-pro-reformu-istorichnoyi-osviti-u-shkolakh/> (дата звернення: 11.04.2026).

28. Концептуальні засади реформування історичної освіти в системі загальної середньої освіти. Київ : МОН України, 2024. 29 с.

29. Мокрогуз О. П., Нестеренко Л. О. Програма підвищення кваліфікації педагогічних працівників «Сучасні підходи до навчання історії в Новій українській школі на рівні базової середньої освіти». *Освітня платформа «Вектор»*. URL: <https://vector.ued.gov.ua/uk/mpk/2217/detail/> (дата звернення: 11.04.2026).

30. Мосорко А. Що не так із викладанням історії у школах та як пробудити цікавість до предмета у дітей: думки вчителів. *Українська правда*.

Життя. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/yak-zacikaviti-ditey-vivchennyam-istoriji-poradi-vid-osvityan-308618/> (дата звернення: 11.04.2026).

31. Новий погляд на викладання історії України: як зацікавити учнів. *Освіта.ua*. 2024. 2 лют. URL: <https://osvita.ua/school/91341/> (дата звернення: 11.04.2026).

32. Ноджак М. НУШ – це найкраще реалізована освітня реформа. *Львівська мануфактура новин*. 31 серп. URL: https://www.lmn.in.ua/blog_post/nush-tse-najkrashche-realizovana-osvitnia-reforma/#google_vignette (дата звернення: 11.04.2026).

33. Онищенко О. НУШ: велика освітня ілюзія? *Дзеркало тижня*. 2026. 13 трав. URL: <https://zn.ua/ukr/EDUCATION/nush-velika-osvitnja-iljuzija.html> (дата звернення: 15.05.2026).

34. Плюси та мінуси НУШ. *Країна-стендів*. 2018. 19 листоп. URL: <https://kraina-stendiv.com.ua/plysu-i-minysu-nysh> (дата звернення: 11.04.2026).

35. Почтар Т. І. Актуальні проблеми викладання історії в школі. *Всеосвіта*. URL: <https://vseosvita.ua/library/aktualni-problemi-vikladanna-istorii-v-skoli-472869.html> (дата звернення: 11.04.2026).

36. Реформа історичної освіти: план змін від вчителів. *Освітній портал*. 2023. 15 січ. URL: <https://op.ua/news/osvita-v-ukraini/reforma-istorichnoyi-osviti-plan-zmin-vid-vchiteliv> (дата звернення: 11.04.2026).

37. Реформування історичної освіти: перспективи та системні зміни. *Знайшов*. 2024. 6 верес. URL: https://znayshov.com/News/Details/reformuvannia_istorychnoi_osvity_perspektyvy_ta_systemni_zminy (дата звернення: 11.04.2026).

38. Смоліна О. «Ніхто не ридає, як це було раніше» — переваги Нової Української Школи. *Перший Криворізький : 1KR.UA*. 2021. 17 верес. URL: <https://1kr.ua/ua/news-66891.html> (дата звернення: 11.04.2026).

39. Студія #освіторіум «Складнощі та переваги формувального оцінювання в 1–5 класах НУШ». *Центр професійного розвитку педагогічних*

працівників Гребінківської міської ради. 2022. 9 груд. URL: <https://grcprpp.gov.ua/news/1670585668/> (дата звернення: 11.04.2026).

40. У МОН опублікували проєкт щодо реформи історичної освіти в школах. *Педрода*. 2023. 8 черв. URL: <https://oplatforma.com.ua/news/65004-u-mon-opublikovali-proekt-shchodo-reformi-istorichnoi-osviti-v-shkolakh> (дата звернення: 11.04.2026).

41. Фомичова І. В. Контroversійні проблеми шкільного курсу історії України та методика їх викладання. *Всеосвіта*. 2018. URL: <https://vseosvita.ua/library/kontroverzijni-problemi-skilnogo-kursu-istorii-ukraini-ta-metodika-ih-vikladanna-63420.html> (дата звернення: 11.04.2026).

42. Що не так з уроками історії у школі? Пояснюють історики. *Локальна історія*. 2022. 5 трав. URL: <https://localhistory.org.ua/texts/statti/shcho-ne-tak-z-urokami-istoriyi-u-shkoli-poiasniuiut-istoriki/> (дата звернення: 11.04.2026).

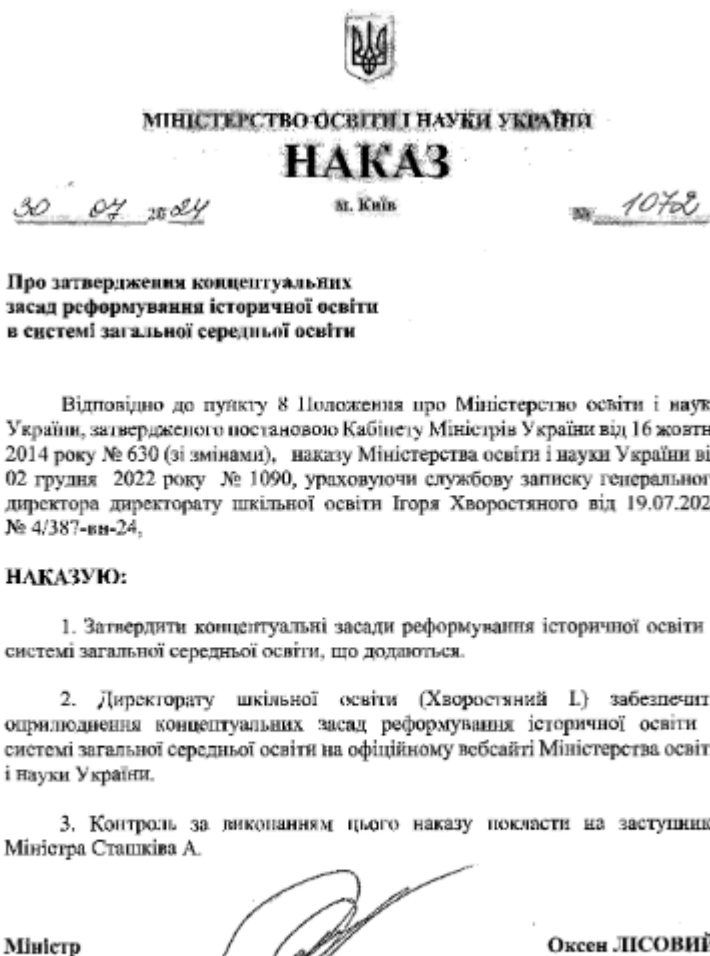
43. Юрченко О. То «вб'ють» чи ні історичну освіту в Україні? Бачення експертів та істориків. *Освіторія Медіа*. 2024. 16 серп. URL: <https://osvitoria.media/experience/to-vb-yut-chy-ni-istorychnu-osvitu-v-ukrayini-bachennya-ekspertiv-ta-istorykiv/> (дата звернення: 11.04.2026).

44. Якубець Г. «Я це вже знаю». Вчителька назвала головну проблему викладання історії в 10–12 класах і дорікнула МОН. *Моя Школа*. *OBOZ.UA*. 2026. 6 берез. URL: <https://shkola.obozrevatel.com/ukr/news/ya-tse-vzhe-znayu-vchitelka-nazvala-golovnu-problemu-vikladannya-istorii-v-1012-klasah-i-doriknula-mon.htm> (дата звернення: 11.04.2026).

ДОДАТКИ

Додаток А

Наказ Міністерства освіти і науки України від 30.07.2024 № 1070 «Про затвердження концептуальних засад реформування історичної освіти»

Джерело: МОН затвердило концепцію реформування історичної освіти в школі. *Нова Українська Школа*. URL: <https://nus.org.ua/2024/08/02/mon-zatverdylo-kontseptsiiyu-reformuvannya-istorychnoyi-osvity-v-shkoli/> (дата звернення: 10.04.2026).

Концентри + інтегрований підхід: ключові зміни у викладанні історії

Концепція пропонує дві ключові зміни у викладанні історії в школах України:

концепція пропонує дві ключові зміни у викладанні історії в школах України.

Концентричний підхід у викладанні історії		
Концентричний підхід допоможе учням краще й надовго запам'ятати матеріал, що стосується світової та української історії. Концентри систематизують знання і допоможуть позбутись «історичного вінегрету» в головах учнів.		
Метафорично принцип концентрів можна пояснити так: уявімо, ви переглянули фільм чи прочитали книгу, а потім через 10 років знову повторили. Наше сприйняття змінилось за цей час: додалися нові знання, та й думаємо вже по-іншому. Так і у школах: вивчення певних періодів буде повторюватись і поглиблюватись для кращого засвоєння, — залежно від вікових особливостей і того, як ту чи іншу тему сприймають учні.		
Якщо говоримо про 5 – 12 класи — буде три цикли вивчення історії . Вивчення подій із цих трьох циклів повторюватиметься, а все тому, що сприйняття історії в 5 та 12 класах, очевидно, різне.		
Перший цикл базової середньої освіти	5-6 класи	Історія вивчатиметься фрагментарно. Головне — отримання та формування навичок: аналіз документів, робота з картами, розуміння принципу того, як працює історія та істориків.
Другий цикл базової середньої освіти	7-9 класи	Учні вивчають усі історичні періоди за хронологічним принципом: від Стародавнього світу і до сучасності.
Перший цикл профільної середньої освіти (10 клас, профільно-адаптаційний) і другий цикл профільної середньої освіти (11–12 класи, профільний)	10-12 класи	Учні знову вивчають усі раніше «пройдені» періоди. Але тепер акцентують увагу не на самій події, а на історичних закономірностях. Наприклад: «Як нації боролись проти тоталітаризму?», «Які етапи розвитку українського війська?», «Розвиток демократії — від Стародавньої Греції і до сучасності». Таким чином учні вчитимуть події кілька разів, але щоразу поглиблюватимуть знання. Тому знайм'яють тему значно краще. Бо зараз, наприклад, після вивчення теми Стародавньої Греції чи Риму учні найчастіше пам'ятають легенди. Або ще приклад: у 6 класі учням не так і цікаво дізнаватись, як розгортається формування демократії чи як відбуваються соціально-політичні події. Тож краще почати розмову про це у 7 класі, а у 10 працювати тему в контексті різних закономірностей. Завдяки цьому учні сформують цілісну картину історичних процесів.

Джерело: Юрченко О. То «вб'ють» чи ні історичну освіту в Україні? Бачення експертів та істориків. *Освіторія Media*. 2024. 16 серп. URL: <https://osvitoria.media/experience/to-vb-yut-chy-ni-istorychnu-osvitu-v-ukrayini-bachennya-ekspertiv-ta-istorykiv/> (дата звернення: 11.04.2026).

Інфографіка МОН України: зміни у структурі викладання історії

Джерело: В'ятрович В. Чи варто реформувати історичну освіту. *Локальна історія*. 2024. 13 серп. URL: <https://localhistory.org.ua/texts/kolonki/volodimir-viatrovich/> (дата звернення: 11.04.2026).

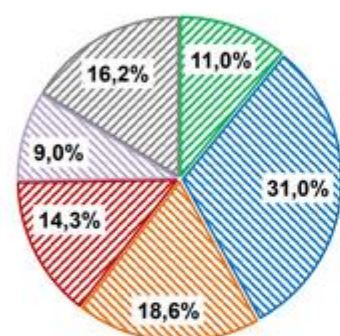
Результати опитування щодо корисності реформи профільної школи НУШ для дітей

Корисність реформи профільної школи НУШ для дитини

9

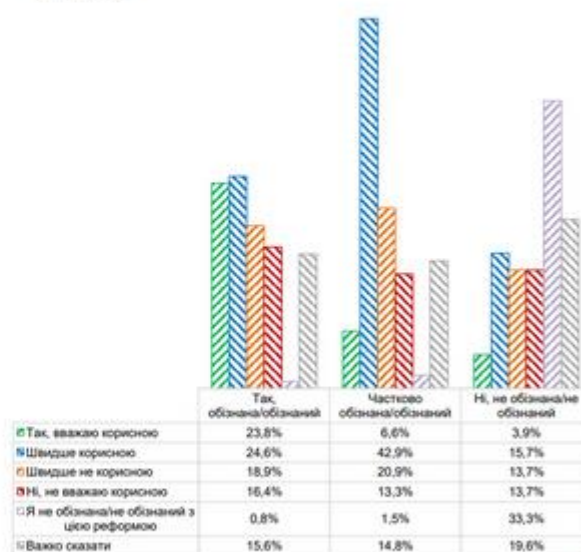
Точне формулювання запитання:

«Чи вважаєте Ви реформу профільної школи НУШ корисною для освіти Вашої дитини?»
(N -1000)

- Так, вважаю корисною
- Швидше корисною
- Швидше не корисною
- Ні, не вважаю корисною
- Я не обізнана/не обізнаний з цією реформою
- Важко сказати

active group

Травень, 2026 р.

Джерело: Бабенко М. Лише 45% батьків підтримують реформу старшої школи: до чого тут погані дороги. *The Page*. 2026. 23 трав. URL: <https://thepage.ua/ua/news/lishe-45percent-batkiv-pidtrimuyut-reformu-starshoyi-shkoli> (дата звернення: 23.05.2026).

Результати виконання завдань з української мови

	Правильно виконали завдання, %	
	НУШ	неНУШ
Добирає до тексту заголовок, що відповідає головній думці твору	5	13
Вписує пропущену букву на місці орфограми	12	23
Списує речення з певною умовою, розкриваючи дужки	31	44
Пише без помилок (відсутність помилок у писемному мовленні)	10	22

Джерело: Онищенко О. НУШ: велика освітня ілюзія? *Дзеркало тижня*. 2026. 13 трав. URL: <https://zn.ua/ukr/EDUCATION/nush-velika-osvitnja-iljuzija.html> (дата звернення: 15.05.2026).

Рівень поінформованості про зміст НУШ серед учасників освітнього процесу

Джерело: Пасько І. Топ-5 проблем упровадження «Нової української школи» у 5–6-х класах: результати дослідження. *Нова Українська Школа*. URL: <https://nus.org.ua/2024/06/11/top-5-problem-uprovadzhennya-novoyi-ukrayinskoyi-shkoly-u-5-6-h-klasah-rezultaty-doslidzhennya/> (дата звернення: 11.04.2026).

План-конспект уроку на тему: «Розвиток української культури в умовах російсько-української війни. Освіта та реформи НУШ»

Клас 11

Урок № 58

Дата 10. 05. 2026.

Тема: «Розвиток української культури в умовах російсько-української війни. Освіта та реформи НУШ»

Мета уроку:

Навчальна:

Охарактеризувати розвиток освіти України протягом останнього десятиліття / Інформаційна, Хронологічна

Розкрити сутність та ключові принципи реформи НУШ / Інформаційна, Громадянська

Визначити роль освіти як чинника державної стійкості під час війни / Аксіологічна, Патріотична

Проаналізувати виклики та здобутки української освіти в умовах війни / Логічна, Інформаційна

З'ясувати вплив цифровізації та воєнних умов на трансформацію освіти / Інформаційна, Громадянська

Розвивальна:

Розвивати вміння аналізувати та узагальнювати освітні зміни / Логічна

Формувати навички роботи з цифровими освітніми ресурсами / Інформаційна

Розвивати критичне мислення та вміння аргументувати / Комунікаційна

Удосконалювати командну взаємодію під час групової роботи / Соціальна

Виховна:

Формувати повагу до освіти як основи стійкості держави / Патріотична
 Виховувати відповідальність за власний навчальний розвиток / Аксиологічна
 Підкреслювати роль учителя і учня в сучасній школі / Соціальна
 Сприяти усвідомленню важливості освіти під час війни / Громадянська

Тип уроку: комбінований

Обладнання: проектор.

Основні терміни: Нова українська школа (НУШ), компетентнісний підхід, дистанційне навчання, культурна резистентність, деколонізація культури, культурна дипломатія

План контрольної роботи

1. Стан освіти України до впровадження НУШ
2. Реформа НУШ: мета, принципи, структура
3. Трансформація змісту шкільної освіти
4. Освіта України в умовах війни
5. Досягнення та перспективи розвитку освіти

Хід уроку

Доза часу	Етап уроку	Навчально-виховна діяльність вчителя	Навчально-виховна діяльність учня	Примітки
3 хв	I. Організаційний	- Привітайтеся зі учнями та перевірити їхню присутність.		

				
2 хв	II. Актуалізація знань	- Сьогодні ми розглянемо, як українська освіта за останні 10 років змінилася від традиційної системи до сучасної реформи НУШ і як вона функціонує в умовах війни. - Що ви знаєте про НУШ? - Які зміни у школі ви помітили останніми роками?		
3 хв	III. Мотиваційний етап	- Чи змогла українська освіта не лише вижити, а й реформуватися під час війни? - Учні: висловлюють перші думки.		
3 хв	IV. Актуалізаційний етап	Метод «Мікрофон» -Що таке компетентнісний підхід?		

		-Чим відрізняється сучасний урок від традиційного? -Які труднощі має освіта під час війни?		
21 хв	V. Етап вивчення нового матеріалу	1. Стан освіти України до впровадження НУШ До 2017 року українська школа переважно базувалася на знаннєвій моделі навчання. Основний акцент робився на запам'ятовуванні фактів, дат і правил. Учень часто виступав як пасивний отримувач інформації. Проблеми: перевантаженість програм; недостатній розвиток критичного мислення; слабка практична спрямованість навчанн 2. Реформа НУШ: мета, принципи, структура Нова українська школа – це ключова реформа Міністерства освіти і науки. Головна мета – створити школу, в якій	Мозковий штурм Учні визначають недоліки старої системи освіти. Групова робота група 1: компетентності НУШ	<i>Логічна Інформаційна</i> <i>Логічна Інформаційна</i>

буде приємно навчатись і яка даватиме учням не тільки знання, як це відбувається зараз, а й уміння застосовувати їх у повсякденному житті.

НУШ - це школа, до якої приємно ходити учням. Тут прислухаються до їхньої думки, вчать критично мислити, не боятись висловлювати власну думку та бути відповідальними громадянами. Водночас батькам теж подобається відвідувати цю школу, адже тут панують співпраця та взаєморозуміння.

Основні принципи: педагогіка партнерства, дитиноцентризм, компетентнісний підхід, інтегроване навчання, формувальне оцінювання.

група 2: роль учителя

група 3: оцінювання

група 4: навчальне середовище

Ключові компетентності: мовна, математична, громадянська, Цифрова, соціальна, підприємницька.

3. Освіта України в умовах війни

Війна стала найбільшим викликом для системи освіти: руйнування шкіл, евакуація учнів, дистанційне навчання, освітні втрати.

Але освіта адаптувалася, онлайн-платформи, «Всеукраїнська школа онлайн», змішане навчання, укриття в школах.

Кейс-метод

Ситуації: навчання під обстрілами, учні-переселенці, дистанційні класи.

*Логічна
Інформаційна*

4 хв	VI. Систематизація знань		На дошці/екрані подаються слова: НУШ, компетентнісний підхід, дистанційне навчання, освітні втрати, формувальне оцінювання, цифровізація освіти Завдання учнів: встановити зв'язки між поняттями, пояснити, як вони взаємодіють у сучасній освіті;	
3 хв	VII. Висновки	Українська освіта за останнє десятиліття зазнала глибоких змін. Реформа НУШ стала ключовим етапом переходу до сучасної компетентнісної школи. Попри війну, освіта продовжує розвиватися, адаптуватися та залишатися важливим чинником національної стійкості.		
1 хв	VIII. Домашнє завдання		Опрацювати матеріал підручника. Підготувати розвиток культури України в умовах російсько-української війни	

Джерело: розроблено автором.